

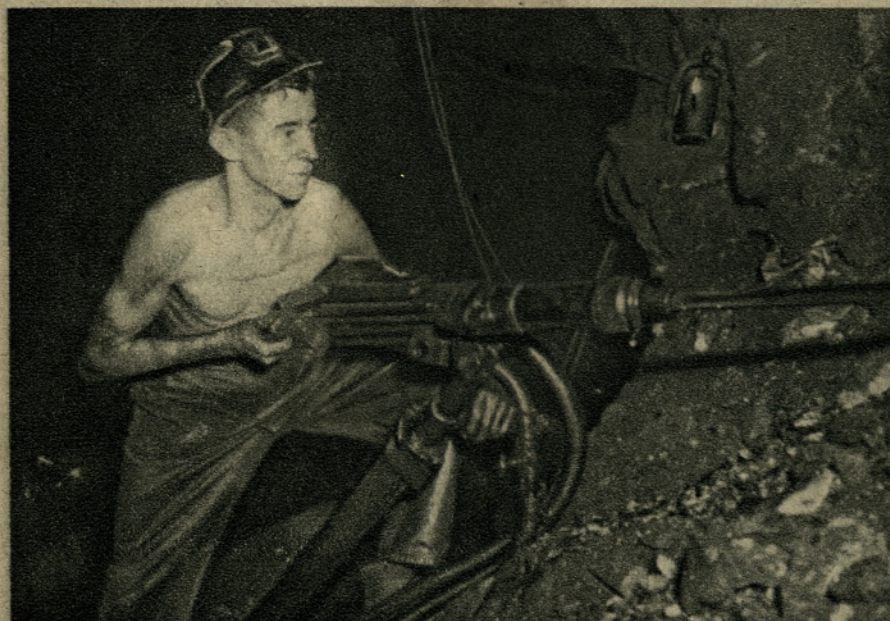
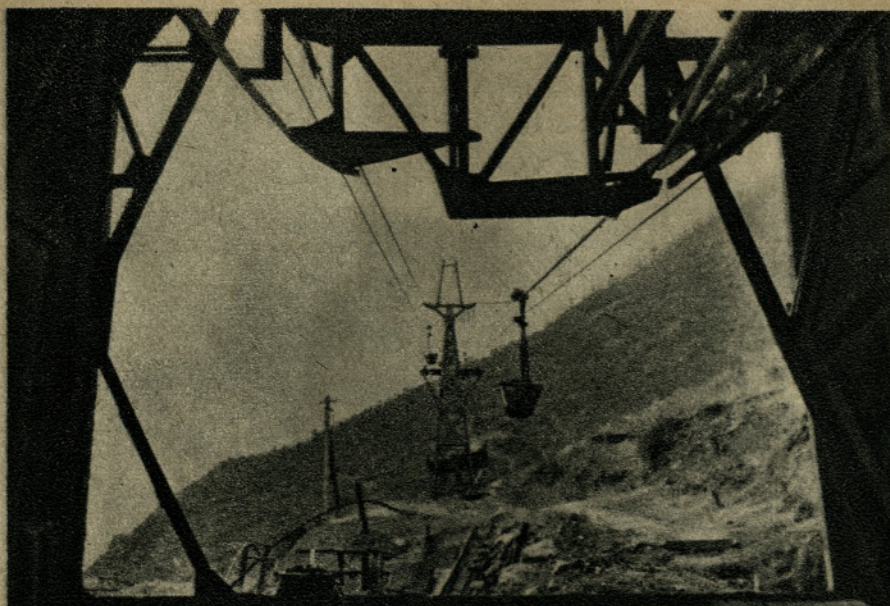
TUDI KINOPROJEKTORJE IZDELUJEMO SAMI

Foto: Vlastja

V tovarni za elektrotehniko in fino mehaniko »Iskra« v Kranju izdelujejo serijsko projektorje za kino in ojačevalce po originalni konstrukciji inž. Vidmarja (stoji) in tehnika Špilerja. Slika ju kaže pri montaži projektorja v kinu »Triglav« v Ljubljani.

tovariš

18 - II - 49
ŠTEV. 7
LETO V
DIN 8

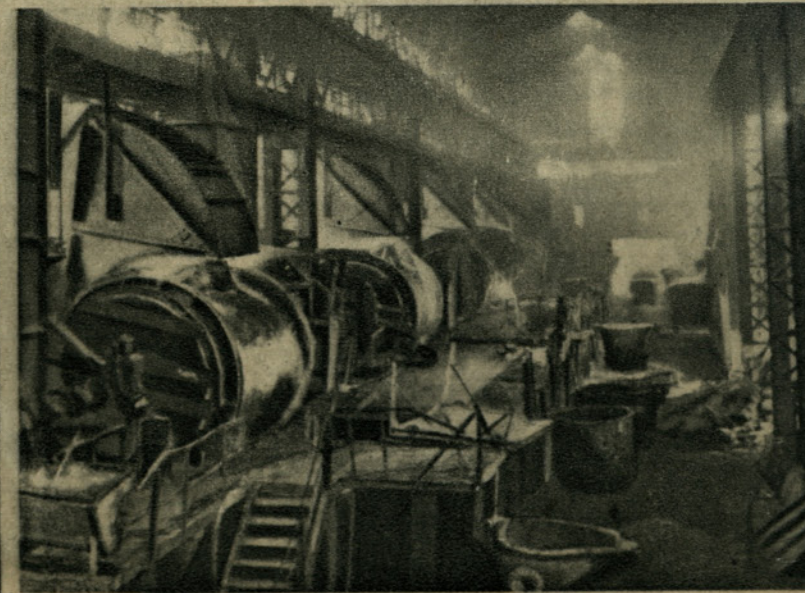
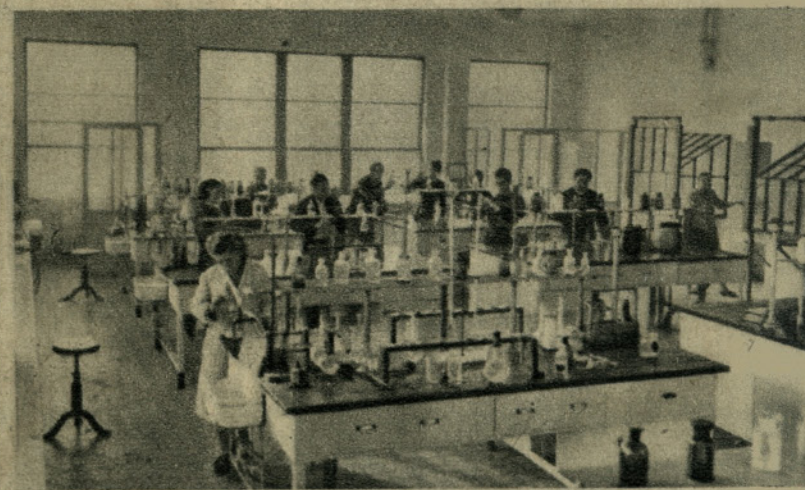
TREPČA IN BOR

sta med najpomembnejšimi zakladnicami prirodnega bogastva Jugoslavije. V Trepči je naš največji rudnik svinčeno-cinkove rude, v Boru pa največji rudnik bakrene rude. Poprej je v Trepči gospodaril angleški, v Boru pa francoski kapital. Zdaj sta oba rudnika splošna ljudska lastnina in sta velikanskega pomena za naše plansko gospodarstvo, zlasti še, ker proizvodnja krije vse povečane zahteve petletke glede kovin in ostane še dovolj za izvoz. Brez bakra ni elektrifikacije. V Boru pa pridobivamo razen surovega bakra tudi čisti elektrolitični baker, potreben za našo elektroindustrijo, a pri elektrolizi pridobivamo tudi zlato. Zvezna vlada je za uspešno izpolnitev planskih nalog v drugem polletju 1948 podelila rudniku ter topilnici svinca in cinka v Trepči prehodno zastavo in denarno nagrado en milijon dinarjev, centralni odbor Zveze sindikatov Jugoslavije pa je podelil rudniku in topilnici barvastih kovin v Boru prehodno zastavo in denarno nagrado 1,700.000 din.

Zgoraj: Ljubiša Jovanović, kurjač aglomeracije, je petkratni udarnik v Boru in prvi v Jugoslaviji, ki dela že za plansko leto 1951.

Spodaj: Moderno urejen laboratorij v Boru ter pogled v borsko topilnico bakrene rude.

Na levi od zgoraj navzdol: Velika žičnica v Trepči. — Osemkratni udarnik rudar Suljo Vreva pri delu. — Rafinerija svinca v Trepči. — Rudnik Trepča ima že veliko geološko zbirko, ki zanima vse raziskovalce našega rudništva. Foto: Bibić

Na Čemšeniku pri Domžalah

je bila to zimo dograjena naša prva selekcijska postaja za krompir

Tu selekcionirajo tudi žito, koružo, stročnice, krmne in druge rastline. Poglavitno delo na postaji pa je: izboljševanje krompirja in žita. To delo nam razodevajo naše slike:

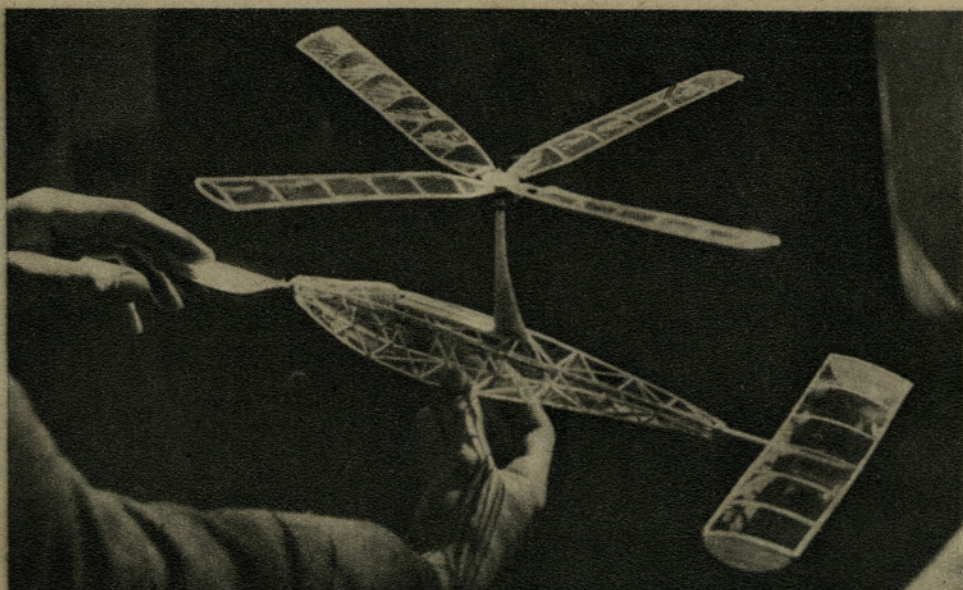
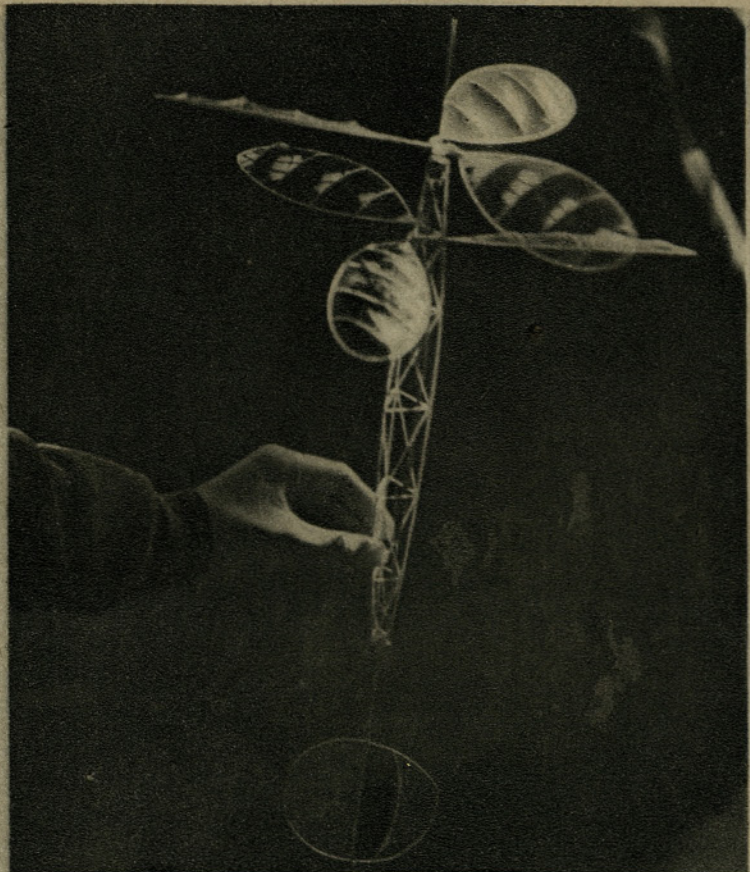
Na levi od zgoraj navzdol: Inženir-selekcionista pregleduje svetlobne kalčke, da določi sorto krompirjevih gomoljev. — Absolventke kmeljskih šol odbirajo pšenično zrnje za jaro setev. — Odstraniti je treba vse slabo zrnje pa tudi vsako zrno plevela.

Zgoraj: Zrna z vsake poskusne parcelice spravljajo v posebno posodo, opremljeno z vsemi potrebnimi številkami. — Lani so na poskusnih parcelah pridelali tudi sojo, ki slovi po svoji raznovrstni uporabnosti in redilnosti. Letos bodo poskuse nadaljevali. Tako pripravljajo semanje.

Spodaj: Zbirka najboljših vzorcev golih sort ozimne pšenice. Med njimi so tudi vrste pšenice, ki jih je vzgojil naš strokovnjak dr. Korič. — V posebnih loncih, vegetacijskih posodah, bodo iz semena vzgajali krompirjeve rastline. — Krompir, ki ga selekcionirajo, je v kleti spravljen v zabojih, ki so razkuženi in izdelani tako, da ima zrak dovolj dostopa do gomoljev.

Foto: Tom

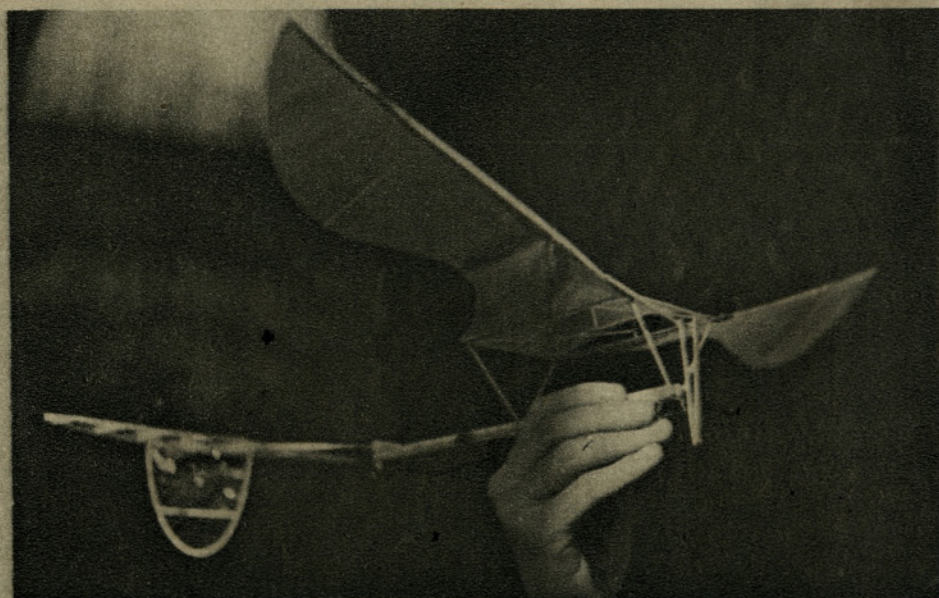

Letalska tehnika v malem

V času kongresa Ljudske tehnike, ki je zasedal v Beogradu, so v veliki dvorani na Taboru v Ljubljani tekmovala ekipe sobnih letalskih modelarjev iz vse države. Okoli 60 najboljših modelarjev je preizkusilo nad sto svojih modelov. Uspehi so bili večkrat kar močno presenetljivi: tekmovalci so dosegli več državnih rekordov. Naše slike kažejo izdelke modelov najrazličnejših letalskih tipov po izvirnih zamislekih naših modelarjev.

Zgoraj: »Helikopter«, ki ga je izdelal Zdravko Pelkovič iz slovenske ekipe. — Spodaj: »Ornikopter«, izdelek hrvatskega tekmovalca Grozdana Maroševića. — Mahokrilec se imenuje model, ki ga je izdelal Jože Perhanc (Slovenija). — Na desni od zgoraj navzdol: »Avtogiro« je izdelal Bruno Zampieri iz ekipe Zveznega letalskega centra v Vrhu. — »Paličarja« je sestavil Vladimir Stojadinović, lanski in letošnji rekorder iz Srbije. — Modelarji iz Bosne in Hercegovine so z velikim uspehom tekmovali v Ljubljani in zasedli drugo mesto. — »Muha« je najlažji model (dva grama), s katerim je tekmovala Zdenka Praček iz hrvatske ekipe. — Posamezni modeli so izdelani iz suhe klejeve pene in slamsnih stebel in tehtajo od 2 do 20 gramov ter vzdolže v mirnem ozračju do šest minut.

Foto: Vlastja

NOVA POTA SLOVENSKEGA KMETIJSTVA

Izjava ministra inž. Jožeta Levstika
uredništvu „Tovariša“

Koliko bo v novem državnem proračunu LRS kredita za investicije v državnem in združnem sektorju kmetijstva in kako se bodo investicije uporabile?

V novem državnem proračunu LRS so v državnem in združnem socialističnem sektorju kmetijstva določena za investicije sledeča denarna sredstva:

V državni socialistični sektor bo investiranih 383 milijonov dinarjev, od tega za izgradnjo najrazličnejših živinorejskih objektov na državnih posestvih (hlevov, silosov, gnojišč itd.) 255 milijonov dinarjev, za postavitev delavskih stanovanj 34, za državno kmetijsko strojno službo 26, za družbeni standard, vstevši kmetijske šole in agronomsko fakulteto 21, v ostale kmetijske službe pa 25 milijonov dinarjev. Dalje še za ekonomije industrijskih podjetij in raznih ustanov in investicij v kmetijstvu ljudskih odborov 103 milijone dinarjev.

Poleg investicij v državnem kmetijskem sektorju je namenjenih kmetijskemu združništvu skoraj pol milijarde dinarjev: od tega 133 milijonov za kmetijsko obdelovalne zadrage, 177 milijonov za ekonomije kmetijskih zadrug in 170 milijonov za združne domove.

Te velike investicijske vsote, ki dosegajo skoraj eno četrtino vseh investicij letošnjega leta v naši republiki, pomenijo ogromno okrepitev socialističnega sektorja v kmetijstvu. Poudarek je zlasti na investicijah v zvezi s proizvodnimi nalogami v živinoreji, ki je in bo ostala osnovna panoga kmetijskega gospodarstva v Sloveniji. Zaradi te velike važnosti živinoreje je 70% vseh investicij na državnih posestvih namenjenih za njen dvig. Tako se bo zelo povečala proizvodnja mleka, mesa in maščob, prav tako pa istočasna proizvodnja plemenskih živali, ki bodo dvignile proizvodno sposobnost vse živinoreje tudi združnega socialističnega sektorja in preko splošnih kmetijskih zadrug tudi živinorejo delovnih kmetov.

Živinoreja je v stanju zagotoviti trajen dvig kmetijske proizvodnje in njeni produkti odločilno vplivajo na naš prehranbeni fond. Dvig številčnega stanja v živinoreji v socialističnem sektorju bo ugodno vplival tudi na dvig donosov v rastlinski proizvodnji, zlasti v vrtnarstvu, kjer bomo letos z novimi investicijami mnogo uspešneje reševali problem preskrbe industrijskih in mestnih okolišev s sočivjem.

Kakšni bodo krediti za velika melioracijska dela v Sloveniji?

Za velika melioracijska dela v Sloveniji je predvidenih letos 56 milijonov dinarjev, k tem pa je prišteti še 70 milijonov zveznih investicij, tako da so investicije za melioracijske namene letos skoraj štirikrat večje od lanskih.

Letos se bodo začele izvajati v Sloveniji prve melioracije velikega obsega, ki bodo zagotovile izpolnitev nalog petletnega plana.

Polovica investicij je predvidena za melioracije Prekmurja. Delo bo zastavljeno v okviru večletnega načrta, ki predvideva pridobitev 50 tisoč hektarov dosedaj nerodovitne ali slabo rodovitne zemlje, kar bo znatno povečalo kmetijsko proizvodnjo v naši republiki.

Drugi večji kompleks letošnjih melioracij je ob Pšati, v neposredni bližini Ljubljane. Z desetmilijonskimi investicijami bodo izvršena melioracijska dela, s katerimi bo v najkrajšem času možno pristopiti k izkoriščanju dosedaj zamočvirjenih travnikov, v izmeri okoli 1000 ha v intenzivne svrhe, predvsem za proizvodnjo zelenjave za ljubljanski trg.

Tretja večja investicija, 7 milijonov, je namenjena detajlni melioraciji Ljaka na Primorskem.

Investicijski plan za melioracije torej tudi v Sloveniji rešuje vprašanje zagotovitve večje kmetijske proizvodnje, zvišanje hektarskega donosa, pridobivanje novih obdelovalnih površin. Istočasno predstavlja ta plan veliko pomoč kmetijskemu združništvu, saj mu naravnost ustvarja ekonomsko osnovo za razvoj v višje oblike, ki so prvi pogoj racionalnemu izkoriščanju melioracijskih površin.

Kako je zamišljena vloga kmetijskega združništva v preosnovi kmetijske proizvodnje za Slovenijo?

Kmetijsko združništvo je in ostane tista oblika organizacije kmetijske proizvodnje, ki bo pripeljala drobne kmečke proizvajalce v večje združne kmetijske obrate in s tem v socializem. Pot, po kateri hodijo posamezni kmetje v zadrage in skozi zadrage, k vse višjim oblikam kmetijskega združništva, je zelo pestra in različna. Prav za prav je ta pot samo nadaljevanje tistega, kar smo začeli z osvobodilno borbo. Kakor so se z osvoboditvijo naše domovine rešili delavci suženjskih spon domačih in tujih kapitalistov, tako ima borba za socialistično rekonstrukcijo našega kmetijstva osnovni namen osvoboditi delovnega kmeta iz prav tako suženjskega položaja, ki ga je imel v kapitalizmu, in mu zagotoviti lepše, svobodnejše, bogatejše in kulturnejše življenje.

Letos je že na začetku leta vzvalo močno gibanje za ustanovljanje kmetijsko-obdelovalnih zadrug. Skoraj dnevno se registrirajo na kmetijskem ministrstvu ustanovitve novih kmetijsko-obdelovalnih zadrug. Kakor

V letošnjem, tretjem letu petletke je velika skrb posvečena preobrazbi našega kmetijstva. Zato smo se v pričelku pomladnih del in ob zasedanju Ljudske skupščine LRS, ki razpravlja o proračunu, obrnili na ministra za kmetijstvo v vladi LRS tovariša inž. Jožeta Levstika z nekaterimi aktualnimi vprašanji, na katera nam je takole odgovoril:

vse kaže, bo letošnje leto v razvoju kmetijskega združništva pravo leto preloma. Vidi se, da dozorevajo objektivni pogoji za najširši razmah kmetijsko-obdelovalnega združništva in da se je v vojnih in povojnih letih vse bolj razvila v našem delovnem kmetu združna zavest in iskrena želja preiti k višjim oblikam kmetijskega združništva. Velik združni polet dokazuje, da ima večina naših kmetov vero v ljudsko oblast, da odobrava politiko Partije o rešitvi agrarnega vprašanja. Kmetje vse bolj jasno uvidevajo, da naša Partija oživljuje svoj agrarni program po velikih izkušnjah sovjetskih narodov in da pri tem smotno upošteva naše posebne prilike in naš poseben dosedanj razvoj. Prav dejstvo, da nihče ni s silo vključeval kmetov v zadrage, ampak da so se sami prostovoljno odločevali za vstop v splošne kmetijske zadrage in kmetijsko-obdelovalne zadrage nižjih in višjih oblik, se imamo zahvaliti, da je naš delovni kmet že toliko vnet za zadrage. Spoznal je, da so zadrage njegova lastna organizacija, sprevidel je, da se da na združni način marsikatero delo veliko bolje in racionalneje opraviti, skratka, bolje in lažje gospodariti, zlasti pa je tudi spoznal, da lahko kmetje tudi v velikih združnih gospodarstvih na demokratičen način sebi gospodarijo in sami sebe dobro upravljajo.

Ko nastajajo številne nove kmetijsko-obdelovalne zadrage, ko se delo v splošnih kmetijskih združnih razgiba v najrazličnejših smereh kmetijske proizvodnje in ko se ustanovljajo številne združne ekonomije z napol socialističnim značajem, se postavljajo letos pred organe naše ljudske oblasti, zlasti pred okrajna kmetijska poverjenstva in okrajne združne zveze velike in odgovorne naloge. Kmetijsko ministrstvo in republiška združna zveza bosta morali zajeti vso to veliko združno gibanje, ga voditi in pravilno oblikovati. Vsi smo pozvani, da kmetom pomagamo v teh prehodnih časih in jim nudimo vso pomoč, da najdejo svojim gospodarskim razmeram in stopnji svoje lastne razvitosti najprimernejšo obliko kmetijske zadrage. Pomagati jim moramo v političnem, organizacijskem, materialnem in strokovnem pogledu. Ni zadosti, če se ustanovljajo nove kmetijske obdelovalne zadrage, nove združne ekonomije splošnih kmetijskih zadrug itd.; važno je, da so te nove združne enote že takoj na začetku na zdravi gospodarski podlagi, s poštenimi, sposobnimi in delovnimi zadrugarji na čelu, da imajo te zadrage že ob ustanovitvi najtrdnější namen ne le obdržati kmetijsko proizvodnjo na dosednji višini, ampak jo za vsako ceno dvigniti z vsemi že danes razpoložljivimi sredstvi za proizvodnjo.

Kako bo izvedena rajonizacija kmetijskih kultur v Sloveniji?

Socialistično kmetijstvo nedvomno predvideva izvršitev rajonizacije kmetijskih kultur, da tako na najracionalnejši način pridobi iz zemlje čim več in čim boljših pridelkov. Naša uprava za rasilinsko proizvodnjo in posamezni kmetijski inštituti delajo že vsa leta in se sistematično pripravljajo na izvedbo take rajonizacije kmetijskih kultur.

Princip delitve dela sam nam perspektivno predpostavlja gojitev manjšega števila specializiranih kultur vse do monokulture. Važno pa je, da se delo na rajonizaciji kmetijskih kultur zlasti v prehodnem času ne bi izvrševalo neživilnjsko, se pravi, da se ne bi upoštevale prehodne težave v naši prehrani. Vsaka rajonizacija mora biti korak naprej v kvantitetnem in kvalitnem dvigu kmetijske proizvodnje. Konkretno je nekaj izvršenega že na rajonizaciji sort naših poljedelskih kultur, zlasti žitaric, krompirja, in izvršena so nekatera začetna dela te vrste v vinogradništvu in sadjarstvu. Prav tako je izvršena pasemska rajonizacija v govedarstvu, konjereji itd. Seleksijsko delo v rastlinski in živalski proizvodnji deloma že vodi računa o rajonizaciji.

Kakšni so izgledi za mehanizacijo kmetijstva v Sloveniji in za preskrbo kmetijstva s stroji?

Mehanizacija kmetijstva je nedvomno faktor, s katerim mora računati socialistično kmetijstvo. Zaenkrat so izgledi taki, da v letošnjem letu števila večjih kmetijskih strojev ne bomo mogli povečati, čeprav bo Slovenija dobila iz naše mlade industrije že znatno število manjših kmetijskih strojev, tako: sejalnic, manjših mlatilnic, planetov, plugov itd. Težka industrija, katere temelji se odločilno postavljajo ravno letos, nam je porok, da bo naša domača industrija v bodočih letih dala novemu kmetijstvu na razpolago tudi vse potrebne velike stroje. Oskrba s kmetijskimi stroji bi bila lahko že letos poveljnejša, če nam ne bi delale težav pri zamenjavi blaga kominforske države, ki s svojim zadržanjem objektivno ustavlja in ovirajo graditev socializma naše države. Naša domača proizvodnja pa je že pri sedanjih možnostih izdelala mnogo več in raznovrstnejših ter tudi večjih kmetijskih strojev, kakor je to zmogla stara Jugoslavija (n. pr. veliki melioracijski stroji, ki jih izdeluje tovarna v Zemunu).

Ne smemo pa misliti, da Slovenija nima zadostnega števila kmetijskih strojev, da bi s temi stroji in s to mehanizacijo lahko organizirala dobre socialistične združne obrate. Znaten del slovenskih kmetij se je založil s številnimi kmetijskimi stroji nemške, italijanske, madžarske produkcije. Če se bodo kapacitete teh strojev izrabljale na združni način in v polnem obsegu, bo to pomenilo veliko racionalizacijo in veliko prihranitev tako dragocene delovne sile.

ZA USODO KOROTANA GRE

Namestniki ministrov za zunanje zadeve so se 9. t. m. šli v Lancaster House v Londonu, da nadaljujejo pogajanja za sklenitev mirovne pogodbe z Avstrijo. Že od 6. maja 1948. se pooblaščenca velikih štirih niso useli za zeleno mizo, ker zahodne velesile zaradi strateških razlogov raje sabotirajo sklenitev miru z Avstrijo. Razen tega se tudi obema vodilnima avstrijskima vladnima strankama — ljudski stranki in socialistični stranki — prav nič ne mudi z mirovno pogodbo, ker se bojita, da bi se potem notranji položaj v deželi najbrž temeljito spremenil. Zavedata se namreč, da bi se sedanja avstrijska marionetna vlada brez oboroženih čet, — ki bi se v primeru podpisa mirovne pogodbe morale umakniti v 90 dneh — ne mogla držati na oblasti. Vsekakor ima sedanja reakcionarna avstrijska vlada zelo dober vpogled v načrte zahodnih velesil z Avstrijo in opravlja pri sabotiranju mirovne pogodbe samo njihove agentske posle. To dokazujejo vse hujskajoče vesti o komunističnih prevratnih načrtih, o tajnih komunističnih skladiščih orožja in o »oboroženih formacijah komunistov«, ki jih pošiljajo glasniki avstrijske vlade v svet, še bolj pa vesti, da zahodne velesile ne bodo privolile v nobene koncesije in da mora Sovjetska zveza brezpogojno sprejeti njihov diktat. Ker pa je to seveda popolnoma izključeno — kajti čemu naj bi bila potem še pogajanja — je že vnaprej določen tudi krivec za neuspeh londonske konference — seveda Sovjetska zveza — samo da bi zahodne velesile in Avstrija lahko zakrile svojo lastno krivdo. Predsednik Harry Truman je odklonil novo Stalinovo mirovno pobudo in to je tudi jasno znamenje, v kakem duhu so se pričela sedanja pogajanja za sklenitev mirovne pogodbe z Avstrijo. Nobenega dvoma ni namreč, da iste države, ki odklanjajo vsak korak za razčiščenje mednarodne napetosti in za pomirjenje, ki so se zarotile, da ne »bodo odnehale s »hladno« vojno in ki so prav na tem, da podpišejo protisovjetsko pogodbo z naslovom »atlantski pakt«, gotovo ne bodo ravno v istem času hotele zapustiti svojih prednjih vojaško-političnih postojank — svojih okupacijskih con v Avstriji.

Pa pustimo ob strani domnevanje, da je sedanja londonska konferenca nova preizkušnja vprašanja, ali je mogoče sporazum med Vzhodom in Zahodom, in ali so podani temelji za obnovu konkretnih pogajanj. Za nas Jugoslovane je sedanja londonska konferenca zanimiva predvsem zaradi tega, ker je na sklenitvi mirovne pogodbe z Avstrijo zainteresirana tudi naša država. Jugoslavija želi sklenitev resničnega demokratičnega miru, ki bo onemogočil vsako možnost, da bi se razvilo novo središče napada na njenih mejah. Dasi želimo živeti z Avstrijo v najboljših odnosih, kar smo že ponovno pokazali, pa seveda nikakor ne moremo popustiti od svojih osnovnih zahtev, ki so: priključitev Slovenske Koroške k Jugoslaviji, izplačilo reparacij in povrnitev naše oropane imovine. V želji, da olajša sklenitev mirovne pogodbe, je naša država tako že zmanjšala svoje teritorialne zahteve in zahteva sedaj samo ozemlje, ki je vse do danes ostalo etnično strnjeno slovensko ozemlje. Tudi naše reparacijske zahteve nikakor niso pretirane v razmerju s škodo, ki nam jo je prizadejala avstrijska hitlerjevska soldateska. V teh naših upravičenih zahtevah nas krepko podpira Sovjetska zveza, čeprav so tako Avstrija kakor zahodne velesile računale z možnostjo, da nas bo Sovjetska zveza zaradi spora, ki je nastal po objavi resolucije Informbiroja, pustila na cedilu. Toda našim zahtevam nasproti Avstriji ne nasprotuje Sovjetska zveza, ampak one sile, ki ne žele miru niti na Balkanu, niti v Srednji Evropi in ki prav zaradi tega nasprotujejo tudi zmanjšanju oborožitve in prepovedi atomskega orožja.

Sovjetska zveza je vedno in tudi še danes trdno veruje v možnost sodelovanja in sporazuma z drugimi silami. Toda sodelovanje mora biti pošteno in sporazum takšen, da bo upošteval interese obeh strani. Sovjetsko-ameriški odnosi v drugi svetovni vojni so v praksi dokazali, da morejo kapitalistične in socialistične države živeti druga ob drugi in uspešno sodelovati. Toda po vojni sta vladili ZDA in Velike Britanije začeli z zunanjo politiko, ki je polna nevarnosti za mir. V njihovih mislih so vroči sanje o ekspanziji ameriških in britanskih imperialistov, ki so prepričani, da je sedaj čas za povrnitev k diskreditirani politiki izoliranja Sovjetske zveze. Zato so ZDA in Velika Britanija podminirale Svet ministrov za zunanje zadeve, zato so uničile kontrolno mašinerijo, ki so jo postavile štiri velesile v okupirani Nemčiji, zato v OZN uničujejo načela

statuta OZN. In ker je Sovjetska zveza nespravljiv nasprotnik te politike, ne želijo sodelovati z njo oni, ki določajo danes smer ameriške in britanske politike.

Sovjetski delegat Malik je na sedanjem zasedanju Varnostnega sveta ostro kritiziral ojačeno napadalno delovanje in oboroževanje zahodnih velesil ter pozval Varnostni svet, naj s sklepom prepove uporabo atomskih orožij in odredi zmanjšanje oborožitve petih velesil za eno tretjino. Sovjetska delegacija je že na zasedanju Generalne skupščine v Parizu stavila konkretne predloge za izvedbo teh načrtov, vendar se je ZDA in Angliji posrečilo tedaj vsiliti skupščini resolucijo, ki ne vsebuje nobenih konkretnih predlogov za znižanje oborožitve in prepoved atomskega orožja. Že tedaj so ZDA in Velika Britanija hotele doseči, da bi se Varnostni svet spustil v

nepotrebno »proučevanje«, dočim bi one same lahko nadaljevale divjo oboroževalno dirko in organizirale razne napadalne bloke in zveze. V debati o sovjetskem predlogu je bila temeljito razkrinkana dvoličnost ameriške in britanske politike. Vsak nepristranski človek je lahko uvidel, da se ameriški in britanski imperialisti nočejo odreči atomskemu orožju in tudi nočejo privoliti v zmanjšanje oborožitve, kajti nagromadenje vojnega orožja in atomskih bomb je v politični igri pač njihov adut. Reakcionarne sile, ki vodijo neprijateljsko politiko nasproti Sovjetski zvezi, so še vedno prepričane, da je mogoče Sovjetsko zvezo izolirati in so dosledno temu svojemu stališču v Varnostnem svetu odklonile sovjetske predloge za zmanjšanje oborožitve in prepoved atomskega orožja. Ne zavedajo se pač, da jih njihova politika, ki ogroža mir in preprečuje miren razvoj in napredek narodov, popolnoma izolira od ljudskih množic, kar se jim bo slej ko prej bridko maščevalo.

S Štirinajsto divizijo na Štajerskem

Te dni je minilo pet let od slavnega pohoda XIV. udarne divizije iz Dolenjske preko Hrvaške, čez Sotlo na Štajersko, kjer je opravila svoje zgodovinsko poslanstvo pri preporodu in aktivizaciji štajerskega ljudstva. XIV. divizija je bila ob nemški ofenzivi na sektorju Notranjsko—Gorski Kotar—Snežnik—Gornja Pivka, kjer se je borila in prebijala skozi sovražne obrobe, ter se na teh sektorjih tolkla z motorizirano divizijo »Herman Goeringa«.

Zlasti uspešno se je borila Tomšičeva brigada na sektorju Mašun—Leskova dolina, ter Serčerjeva brigada na sektorju Novi kot—Prezid, v tem ko 13. brigada ni imela mnogo uspehov, ker je bilo v njej skoraj pol belogardistov, ki so dezertirali iz dneva v dan, misleč, da je konec partizanstva. Tako se je ta brigada skozi celo ofenzivo čistila. Ob koncu ofenzive je štela 400 borcev, ostalih 400 bivših belogardistov pa je dezertiralo v razne postojanke, sledeč klicu Rožmana in Rupnika.

Po končani nemški ofenzivi je XIV. divizija takoj prešla v ofenzivo ter v naletu razbila postojanke Grahovo, Lašče in Kočevje. Belogardisti in Svabi so bili presenečeni nad hitrimi in drznimi uspehi pri razbijanju postojank, saj so imeli Grahovo, Lašče in Kočevje za dobro utrjene in nepremagljive postojanke. Centralni komite KPS in Glavni štab sta dobro vedela, da so na obširnem Štajerskem premalo dve komaj ustanovljeni brigadi ter nekaj manjših odredov in sta smatrala za potrebno, da pošljeta pomoč v obliki močne vojaške edinice, ki bo razbijala nemške postojanke in obenem aktivizirala štajersko ljudstvo za OF. Vsi smo vedeli, da je Hitler naročil štajerskim oblastnikom, da morajo napraviti iz Štajerske čimprej nemško pokrajino. Preseljevanje v taborišča, zapor, streljanje, obešanje, mučenje ljudi, to so bile vsakdanje trnove cvetke početja fašističnih oblastnikov na Štajerskem. Centralni komite in Glavni štab slovenske vojske sta po dobri preučitvi poslala na dolgo in težavno pot XIV. divizijo, ki se je od svoje ustanovitve dalje izkazala povsod dostojno in hrabro.

Pred odhodom na Štajersko je XIV. divizija pustila na osvobojenem ozemlju v Beli Krajini vse ranjence, bolehe ne ter slabotne, ki niso bili za dolgo pot. Divizija se je dobro oskrbela s strelivom ter z lahkimi in težkimi orožjem, s težkimi mitraljezi, lahkim in težkim bacači ter z nekaj topovi. Divizija je imela večje število mitraljezov, čez 160 konj in mul. Vse to orožje in municijo je divizija zapolnila v nešteti borbah Italijanom, Svabom in belim. Poleg tega je imela divizija dober vojaški in komisarski

kader, prekaljen v nešteti borbah. To so Klanjšek Jože (Vasja), heroj Tone Vidmar-Luka, Silni, Kramarič, Mičo, Milenko, Mihec, Lepin, Ronko, Kotar, Efenko, Duško-Dušan, Tiger, Jakec, Požar, Lavrencič, Tisovec, Jaka, Jakec ali pa komisarji kot Nande, Rugačev, Jamšek, Stane, Krt, Jovan, Slajpah, Dušan, Miha, Cerin, Miklič Nace.

Brž ko je divizija prestopila Sotlo, se je takoj zapletla v težke borbe, ki so se vlekly ves mesec februar, v trdi zimi od Sotle do koroških gora. Nemško armadno poveljstvo in Gestapo sta budno zasledovala premik XIV. divizije čez Hrvaško. Dolgi vlaki, napolnjeni z SS-ovci in vojaki, so hiteli iz Celovca, Gradca in ostalih avstrijskih garnizij na Štajersko.

Fašistični oblastniki so se prestrašili, boječ se, da se ne bi še bolj pomnožilo partizanstvo na Štajerskem in se še bolj razmahnilo osvobodilno gibanje. Poleg izbranih polkov, ki so jih sestavljali večinoma Avstrijci, so alarmirali in »aktivizirali« tudi ves množičevilni gestapovski aparat. Nemško armadno vodstvo je poslalo z vzhodne fronte preizkušenega generala, da je vodil operacije proti XIV. diviziji, hoteč jo popolnoma uničiti. Nemci so nastopali z SS-regimenti, s težko in lahko artilerijo, težkimi bacači, tankovskimi edinicami itd. Iz manjših postojank pa so Svabi zbežali.

Enote XIV. divizije so v zasneženi noči napadle rudnik Senovo in ga uničile. Na sektorju Planina—Jurklošter so se razvile srdite borbe. V velikem snežnem meteu so se tolkle enote Bračičeve in Tomšičeve brigade. Čez 4.000 Nemcev je napadlo položaje 11. februarja. V tisti srditi snežni borbi je padel hrabri komandant bataljona Tiger. V bunkerje na Štajerskem smo spravili prve ranjence in izčrpane borce. Sneg je padal kar najprej. Kolone so se počasi pomikale naprej. Pešati je začela tudi kulturniška skupina: Kajuh, Belac, Spik, Marolt, Brina, Vera. Vsi ti so bili v XIV. diviziji od septembra 1943.

Nekega dne, ko je sneg zelo padal in je pihala silovita burja, je mitraljezec Pirc z mitraljezom na rami zakričal:

»No, kje pa je Brina, da nam bo zaplesala kak lep ples.«

Vsi so se zasmejali hudomušnemu mitraljezcu. Četni orožar je pa dejal: »Hudoben si, Pirc, saj vidiš, da tovarišica komaj premika slabotne nožice v tem snegu.«

»No, ja, če bo opešala, jo bom pa nesel z mitraljezom vred,« se je odrezal krepki mitraljezec.

Verski referent Lampret je imel v vsaki vasi sestanek z ljudmi, ki jih je poučeval o ciljih naše borbe. »Po

Ob peti obletnici pohoda Štirinajste divizije

vojski bo gotovo postal škof,« so govorili nekateri borci.

»Ljudje božji, varujte dušnega pastirja, da vam kje v snegu ne ostane,« so govorile kmečke žene. »Pa suh in mršav je, preslabo ga hranite, saj župniki so ponavadi rejeni!« so govorili kmetje.

Lampret je pa hodil po sestankih po hišah in med borce.

»Dobro zna povedati, kakor najboljši komisar,« so govorili borci in vsi so ga radi imeli zaradi njegove skromnosti in pametnosti.

Kajuh se je pa ustavljal pri borcih ter se z njimi dolgo razgovarjal. Kapo je imel čez ušesa, noge je komaj vlekel za seboj, a v obraz je bil veder.

Bilo je mrzlo zimsko jutro 14. februarja. Mrzla burja je brila na položajih. Od ceste so prodirali pod zaščito minometov in topov SS-ovci v štirih vrstah. Bataljon Tomšičeve brigade je kar v velikem snegu napravil zaklone ter tolkel po prodirajočih Nemcih. Na koncu položaja, ob neki polrazpadli sušilnici, je imel težki mitraljez. Namestnik komandirja hrabri Lešnjak iz Markovca je tolkel z mitraljezom po desnem nemškem krilu. Mali pomočnik Karlek pa mu je hitel podajati municijo in kadar se je kak Nemec zvrnil v sneg, se je Karlek tolkel po kolenih in kričal: »Spet je šel eden za Hitlerja!«

Ko je pa pristopil zraven Kajuh, ga je Karlek poprosil: »Ljubi tovariš Kajuh, ko boš po vojski skladal pesmice, zapiši tudi o našem mitraljezu kakšno kitico.«

Kajuh se je vsedel zraven mitraljeza v sneg ter opazoval borbo, mali Karlek je pa hitel podajati iz zaboja municijo ter venomer prosil: »Da, veš, Kajuh, da ne boš pozabil, samo majceno kitico napiši o našem mitraljezu.«

»Karlak, prav gotovo bom in še knjižico pesmi ti bom poslal, boš videl.«

Lešnjak in mali Karlek pa sta ostala za vedno v Paških hribih.

Divizija se je prebijala naprej v snežnih viharjih. Nemci so bili prepričani, da bodo divizijo uničili v Lindeških graphih in Paškem Kozjaku. V gorah je mrgolelo nemških bataljonov, ki so se tolkli z našimi edinicami. Mule so izčrpane padale v sneg. Ranjencev je bilo vedno več.

Bilo je 15. februarja. Tomšičev bataljon je petkrat naskočil Lindeške vrhove okrog starega gradu.

Tomšičevci so zmetali odeje in nahrbtnike na kupe ter hiteli sklonjeni proti vrhu. Vodila sta jih Efenko in Lepin. Svabi so se kakor mi zavedali, kaj pomeni imeti dobre položaje. Opažiti pa je bilo, da Nemci ne znajo iz-

rabiti strateških točk. Tako so se podili po hribih, ker so bili prepričani, da bo XIV. divizija še naslednji dan ostala v Lindeških vrhovih, kar bi bilo pač usodno za nas. V temni noči so enote XIV. divizije v zaleju razbile zasede na sektorju Socka—Vitane, jih vrgle z višine in vsa divizija je ponoči zapustila Lindeške vrhove in se premestila v Paški Kozjak, ki je kakor nalašč ustvarjen za obkoljevanje. Vso noč so kričali komandanti in komandirji.

»Hej, Efenka, brž zasedi tistole, čuko!«. Tri vrhove sem že zasedel, je kričal hrabri in sposoben komandant. »Pojdi na tistole, čuko!«, tam imajo nekaj mitraljezov, je kričal Luka.

V navzkrižnem ognju so vso noč regljali naši in nemški mitraljezi. Kakor psi so se zagnali proti jutru od vseh strani nemški regimenti v Paške hribe. Nato je bila ves dan borba na raznih vrhovih Paškega Kozjaka. 18. februarja je imel štab divizije zadnjo radijsko zvezo z glavnim štabom. Proti jutru pa so se štirje najboljši bataljoni prebijali s Paških hribov na Pohorje. Ostali del divizije se je prebijal proti Graški gori, kjer so se razvile 21. februarja najhujše borbe. Nemci so jurili ko nori, bili so pijani. Na Graški gori je padel naš najboljši bataljonski komandant Ronko ter deset mitraljezcev: med njimi Cena, Stane, Jože, Opatlek, Robnikov Jože, komandir Grže in Točkov Janez, sami najboljši fantje. Tisti dan je padel tudi kipar Belac. Štab divizije je odredil, da morajo biti kulturniki za mrtvim ogrom, kamor niso padale granate. Vsi niso ubogali. Omeniti moram, da je bila kulturna skupina v XIV. diviziji bolj hrabra kakor pa je bila običajno drugje. Za seboj so imeli oktobrsko ofenzivo. Na zelo majhnem in ozkem prostoru je bila zbrana cela divizija. Ta dan so vsi, kuharji, komoraši in intendantje jurili, saj kuhati niso imeli kaj. Splošna izčrpanost se je prijel borcove. Vse skupaj se je počasi premikalo naprej.

Drugi dan je bilo najhujše na sektorju Zavodnje—Ravne—Soštanj. Nemci so imeli mnogo globinskih zased. Prepričani so bili, da bo divizija uničena na Graški gori, da bo po teh grapah nad Soštanjem ostalo vse. Tisti dan so jurili skoraj vsi komunisti. Precej jih je padlo, samo na nekem grebenu jih je ostalo šestnajst.

Na sektorju Ravne—Zavodnje nad Soštanjem so se bile razvile v meglenem in mrzlem februarjem jutru dne 22. februarja ogorčene borbe za prehod ceste Soštanj—Crna. Nemci so razmestili najboljše bataljone na najboljših strateških točkah. Napravili so mnogo globinskih zased. Istočasno je nekaj policijskih regimentov zasedalo sektor Stakne—Kramarica ter zasedlo vse važnejše položaje, vse hribovske kmetije, ki leže na pobočju Mozirskih planin, vse robove, važne položaje od Ateška do Radohe na južni strani ter dolino Bistre, Koprivne in Zelezne kaple. Nemško vojaško poveljstvo za spodnjo Stajersko je bilo prepričano, da bo lahko popolnoma razbilo divizijo v teh kotlinah v podnožju Mozirskih planin. Omeniti je treba to, da so se 4 najboljši bataljoni prebili že 18. februarja na Pohorje in da je bil ostali del divizije zelo izčrpan in obložen s komoro, ranjenci, zmrzlimi borci itd.

Iz teške situacije 22. februarja so rešili divizijo edino komunisti, ki so izvršili proboje. S tem se je divizija rešila iz železnih obrobočev. Pozno v noč je padel tudi pesnik Kajuh. Omenjam, da je bil Kajuh poldrugo uro, preden je padel, v štabu divizije, ki je bil nastanjen v neki mali leseni hišici ob gozdu. Komisar ga je prepričeval, naj ostane, ker bi se rad z njim še malo pogovoril. Kajuh pa mu je odgovoril, da gre k ostali kulturni skupini, ki je bila v mali hišici nekaj sto metrov od štaba divizije. V tej stavbi je bila poleg kulturne in propagandne skupine tudi štabna zaščitna četa. Nad hišo,

ZA NOV KROMPIRJEV ROD

Mimo Čemšenika ne pelje ne glavna cesta ne železnica. Odmaknjen je svetu — tak je služil некоč za oddih družini, ki se je naveličala mestnega hrupa.

Zob časa še vedno razjeda čemšeniško graščino. Ob njej pa so zrasla nova poslopja — selekcijska postaja inštituta za rastlinsko proizvodnjo. To je naša prva postaja za selekcijo krompirja.

V Domžalah skoraj vsako jutro stopi z vlaka mlad inženir, selekcionar. Vsako jutro stopa isto pot proti Čemšeniku. Njegovo življenje je postalo ena sama skrb za krompir.

Jeseni so na Čemšeniku pobrali pridelek štiri in tridesetih sort krompirja. Pred našimi strokovnjaki stoji naloga, da očistijo, ozdravijo in izboljšajo naš krompir.

Selekcionar je bil vse leto s svinčnikom v roki na poskusnih poljih.

kjer je bila kulturna skupina in štabna zaščita, se razprostira gozd. Kakih 800 m proč sta se na nekih grebenih in v nekaj hišah zgneta dva bataljona Tomšičeve brigade. Štabna četa je imela stražo na oglu hiše.

Med poslopjem, kjer je bila štabna zaščita in dva bataljona Tomšičeve brigade, so prilezli na smučeh Nemci, oblečeni v bele plašče, ter napadli hišo, v kateri je bila kulturna skupina, razni odseki in štabna zaščita. Stabni kurir France Bavec, doma iz Podcerkve v Loški dolini na Notranjskem, je posvaril Kajuh in mu rekel, naj se vleče na tla. Kajuh pa je šel ven in padel.

Brž ko je štab divizije zaslišal strele, so vsi člani štaba divizije s svojimi osebnimi kurirji napadli in pomagali reševati napadeno kulturno ekipo in štabno zaščito. Na Stajerskem se je namreč večkrat dogodilo, da so člani raznih štabov reševali svoje zaščitne čete ob kakem presenečenju. Omeniti je treba, da se je kulturna skupina s Kajuhom na čelu, čeprav zelo izčrpana, zelo dobro držala ves čas pohoda. Omeniti je treba tudi to, da je bila v XIV. diviziji močna partijska organizacija, organizacija prekaljenih, trdnih, hrabrih in vztrajnih komunistov. V diviziji je bilo 275 partijcev, 147 skojevcev ter 123 kandidatov Partije. Partijska in skojevska organizacija sta častno izpolnili svojo nalogo v februarjem pohodu XIV. divizije.

Zadnje dni so odpovedali mitraljezi zaradi prehudega mraza. Primanjkovalo je streliva. Mitraljezi so vlačili mitraljeze za seboj kakor palice. Najbolj krepki borci, ki so bili vajeni šlinih telesnih naporov, so bili še nekako pri sebi. Ljudstvo pa je bilo preplašeno in se je ves februar balo, da bo šla XIV. divizija k vragu. Nemška propaganda je bila zelo močna. Ob koncu ofenzive je zagrizeni fašist Steindl napisal članek za nemške časopise, rekoč: »Toliko slavno in opevano XIV. banditsko divizijo smo uničili. Samo stopenjdeset razirganih, bosih in sestradahih banditov je ušlo nazaj čez Savo na Dolenjsko. Ti bodo glasniki velike katastrofe in tragedije XIV. divizije. Stajerska je očiščena in mirno bo živela naprej, vedno zvesta Führerju.« Ravno tisti čas je pa XIV. divizija ponovno zbirala svoje sile in se pripravljala na mobilizacijo svežih sil širne Stajerske.

Nešteto Nemcev in izbranih regimentov je ostalo po stajerskih hribih. Ponoči so jih odvažali s kamioni v bolnice in na pokopališča. Da, februarški pohod XIV. divizije je zadal velik udarec nemškim enotam, ki so operirale proti XIV. diviziji. Se večji udarec je pa bil za fašistične oblasti, kajti val osvobodilnega gibanja je zajel sleherno vasio, sleherno hišico.

Pri selekciji semen

Spremljal je razvoj rastlin od prvega do zadnjega dneva rasti. Z budnim očesom je gledal, kako 34 sort med seboj tekmuje v rasti, zdravju, odpornosti proti boleznim, mrazu in škodljivcem. Zaznamoval je tiste rastline, ki imajo v sebi največ odpornosti in

V poletju 1944 so enote XIV. divizije pomagale osvobajati Savinjsko dolino, razbijale so razne postojanke na Pohorju, imele stalne borbe z velikimi nemškimi enotami ter množično mobilizirale sposobne moške za vojsko. Od zadnje nemške ofenzive novembra 1944 se je XIV. divizija tolkla na položajih Creta—Soteska—Gneč—Mozirske planine—Smrekovec. Skoraj 30 km dolgi položaj je držala, braneč osvobojeno ozemlje. XIV. divizija je tri tedne branila osvobojeno ozemlje Zgornje Savinjske doline, kjer je izgubila mnogo hrabrih Slovencev. Nato se je prebijala v razne smeri, na Moravsko, na Pohorje in proti Boču.

Zadnjo zimo je XIV. divizija na Stajerskem dobro prestala, saj je imela izvršten komandni in komisarski kader, ki se ni bal vraga. Nekateri ljudje ob koncu vojne, ko se bo vsa fašistična golazen natepla z Balkana na Stajersko. Toda stari borci so se naučili taktike manevriranja; čeprav so bile od novembra 1944 do maja meseca 1945 vsakodnevne borbe na različnih krajih, je ostala XIV. divizija dobro oborožena, mnogoštevilna, s čvrstim moralnim duhom, dočim so bile nekatere druge edinice, ki niso bile v sestavu XIV. divizije, skoraj zdecimirane.

Ob koncu vojne se je divizija tolkla ob Dravi z umikajočimi se nemškimi oddelki, ki so bežali z Balkana. XIV. divizija in ostali deli IV. operativne cone so pravočasno zaprli klesče, da se ni posrečilo uiti večini balkanske armadne grupacije.

Tako so lahko borci XIV. divizije videli razbite nemške divizije, videli na stotine nemških oficirjev, ki so od strahu in sramu zrl v tla. Se štiri dni po kapitulaciji so se oddelki XIV. divizije tolkli z vsemi mogočimi sovražnimi oddelki: Nemci, vlasovci, belogardisti, četniki, ustaši. Slednjič so na svojem zmagovitem pohodu z ostalimi edinicami Jugoslovanske armade osvobodili našo lepo Koroško.

Pol XIV. divizije je bilo uničene od večnih borb, prebojev in izčrpanosti. Divizija se je takoj okrepila. Osvobodilno gibanje na Stajerskem je raslo. Zakaj je ostala kljub strašnim borbam? Zato, ker je bila v njej dobra partijska organizacija, ker je imela dober komandni in komisarski kader, ker so se borci zavedali, za kaj se bore.

Po izjavi nekaterih tovarišev živi še okrog 100 borcev XIV. divizije, ki so se udeležili pred petimi leti zmagovitega pohoda na Stajersko. Vsi stari borci, ki smo некоč služili v XIV. diviziji, smo ponosni na to, da smo bili borci velike in priznane divizije, ki je danes v sestavu močne Jugoslovanske armade.

Matevž Hacé

največ življenjske sile, da jih bodo naprej razmnoževali.

Pobiranje pridelka je bilo dolgo trajno in zamudno delo. Posebej je treba pobirati pridelek vsake rastline, sešeti gomolje in jih stehtati. Odbrali izmed njih najboljše, ker samo take bodo vskladiščili za nadaljnje poskuse.

Medtem so dozdali klet za vskladiščenje in uredili laboratorij. Pripravili so stotine zabojev za seme, ki ga bodo vskladiščili v kleti. V majhne papirnate lončke so spravili kot grah debele gomolje — pridelek divjakov. V nekaterih posodah so gomolji debeli kot oreh, podolgovati, v drugih so okrogli, v tretjih debeli kot lesnik. A vsi ti različni gomolji so zrasli iz semena iste rastline. Najdebelejše gomolje bodo znova posadili — čez pet let lahko zraste iz teh nekaj gomoljev vagon krompirja.

Pravo selekcijsko delo se začne v pozni jeseni in traja vso zimo, do nove saditve. Kakšno vrednost krijejo v sebi sorte, ki so jih pridelali na poskusnih poljih? To vrednost računa selekcionar iz podatkov, ki jih je vse leto zapisoval v njivsko knjigo. Pa tudi iz gomoljev samih. Ta vrednost se izpreminja v nešteto števil in računov, ki jih zapisuje v nove knjige.

Na Čemšenik pa dan za dnem prihajajo vzorci krompirja, ki jih pošiljajo državna posestva in zadruga. V spremnih dopisih prosijo za določitev sorte in njihove vrednosti.

Selekcionar daje poslane vzorce na svetlobno kalenje. Pod vplivom dnevnih svetlobe poženejo gomolji majhne trde kalčke, ki so pri vsaki sorti drugačne barve. Po barvi kalčkov določa selekcionar sorto gomoljev. Tedaj šele dobiva pravo sliko o stanju našega krompirja. V enem in istem vzorcu so pomešane najrazličnejše sorte. Kako važna je torej naloga, ki jo mora rešiti selekcijska postaja v letošnjem letu, da očisti in ozdravi naše krompirjeve sorte!

Doslej ni nihče zdravil našega krompirja. Na dveh hektarjih čemšeniškega poskusnega polja je v preteklem letu začela naša borba za nov rod krompirja.

Za to pomlad imajo na Čemšeniku pripravljene tudi vegetacijske posode — posebne lončke, v katerih bodo iz semena vzgajali najboljše krompirjeve rastline.

Urejeni bosta še dve selekcijski postaji krompirja: za kraški rajon na Kočevskem, v Gotenici in Koprivniku, za stajerski rajon pa v Marenbergu.

HORMONI V BLATNIH KOPELIH

Vemo, da so nekatere blatne kopeli zelo zdravilne, vendar dolgo niso mogli ugotoviti pglavitnega vzroka zdravilnosti. Zlasti slovó nekatere blatne kopeli na Češkoslovaškem, Madžarskem in v Jugoslaviji. Vemo nadalje, kako močno vplivajo na človeška življenja hormoni, še zlasti spolni hormoni. Manj znano pa je, da je na primer ženski spolni hormon razširjen tudi v rastlinskem svetu, še več, da snovi, ki jim moramo pripisati značaj ženskega spolnega hormona, nahajamo tudi v bitumenu, asfaltu, zemeljskih oljih, rjavem premogu in v katranu iz črnega premoga. To dognanje je vzpodbudilo raziskovalce kopeli, balneologe, da so začeli raziskovati blato teh kopeli in v njem iskati hormone, odnosno snovi, ki so jim podobne in ki zlasti blažilo in ugodno vplivajo pri nekaterih ženskih boleznih. Posrečilo se jim je izločiti iz blatne zemlje snovi, ki povzročajo na samici kunca ali budre enak učinek kakor spolni hormon iz živalskih organov.

NAŠA DRAMA V SLUŽBI LJUDSTVA

Kadar koli zvečer v dramskem gledališču ugasnejo luči in se komaj slišno dvigne zavesa, pozabimo vedno na vsakdanjost z njenimi prijetnimi in neprijetnimi rečmi, takrat pričnemo kakor na novo živeti z osebami na odru, živeti z dramatikovo mislijo, s časom in okoljem. In ko spet ob koncu predstave pade zavesa, vstanemo, ko da bi se zbudili iz sanj, domov grede se razpravljamo o tem, kar smo pravkar videli, pa smo spet v tistem stvarnem življenju, iz čigar toka nas je za nekaj ur iztrgala dramska umetnina. In tako se večer za večerom dviga zavesa, zopet pada, ugašajo luči, njih od gledalcev pa ne pomisli na to, koliko truda, borbe, žrtve, prizadevanj je terjal čas od naših najboljših gledaliških delavcev, od igralcev do režiserjev, da imamo danes pri nas tako gledališče, ki bi ga nam lahko zavidala marsikatera evropska prestolnica.

Resnično gledališče je bilo vedno in v vseh časih najneposrednejši posredovalec in razkrinkovalec, neizprosni kritik in tožnik gnilih družbenih pojavov vseh časov. Vedno in povsod je gledališče na eni strani skozi dramatično zamisel, na drugi pa skozi interpretacijo igralcev držalo stvarnostni zrcalo in ji kazalo nje pravi obraz, kakor je zapisal eden največjih dramatikov sveta William Shakespeare. Od dionizijskega kulta, iz katerega se je razvila dramska umetnost že s Sofoklejem, Ajshilom in Evripidom do klasične veličine v starodavnem starem veku, pa do danes, ko je gledališče pri nas in že več ko na šestini zemeljske oble orojke ljudstva, se je gledališče z avtorji in njihovimi interpreti borilo za človeka pravi obraz, ga navdihovalo neposredno, čez rampo, za borbo proti izkoriščevalcem in smešilo z Molièrom kot dramatikom in igralcem na čelu človekove slabosti samo zato, da bi bil človek notranje boljši in lepši. Zato ni nič čudno, če je prav cerkev, ki je stala več ko deset stoletij na pozicijah skrajnega mračništva in reakcije, proglasila igralce za brezbožnike in hudičeve učence tre celo Molièra prav zato ni mogel najti miru v »posvečenju« zemlji, marveč na prostoru samomorilcev in zločincev. Na drugi strani pa se prav ta cerkev ni kar nič branila uporabljati dramsko umetnost za svoje pasionske igre, ki so zabeleževane v naši gledališki zgodovini kot prvi fakti dramskega udejstvovanja pri nas na Slovenskem.

Tudi naša gledališka zgodovina, ki jo šele sedaj zbiramo in pišemo, beleži v svojem razvoju vrsto dejstev in dejanj, ki le kažejo, kako je bilo našim največjim ljudem naše književnosti gledališče pri srcu in kako so bili z našo dramatikovo tesno povezani. Komaj 160 let je minilo, odkar se je prvič dvignila zavesa in z odra zavnela preljudna krajšina iz Zupanove Micke, ki jo je priredil in napisal eden najsvetlejših pojavov našega 18. stoletja, prvi dosledni meščanski demokrat in prvi slovenski dramatik Anton Tomaž Linhart. Od tiste prve diletantske predstave, ki je niso igrali poklicni igralci, marveč doma ljubitelji, vneti za krajšino, pa do današnjega časa, ko slavi ljubljanska Drama tridesetletnico, so potekla dolga desetletja slavne borbe naših najboljših ljudi za slovensko gledališče. Od Linhartja, ki je iz nemškega poeta postal slovenski dramatik-klasik in že v tistih časih ponašil na predlogi revolucionarne Beaumarchaisove »Figarove svatbe« našega Matičkova, ni misel o slovenski izvirni tvornosti šla mimo nikogar, ki v naši književnosti kaj pomeni. Kajti stvar je bila tem močnejša, nobenega nacionalnega gledališča ni, ki bi ne raslo hkrati ob lastni nacionalni dramatik in da samo

tisto gledališče lahko uspeva in se razvija, ki temelji globoko v svojem narodu in se zanj bori. Zato Prešeren premišljuje o slovenski tragediji in v pisnih sprašuje Copa, kakšen verz naj zanjo uporabi. Iz Prešernovega ožjega kroga priredi Andrej Smole svojega »Varha«, v revolucionarnem letu 1848. doživi Linhart nekako svojo reprizo. Toda pri nas takrat že rase in živi mož, čigar ime bo vedno imenovano hkrati z Linhartom — Fran Levstik. Sam ustanovi »Dramatsko društvo«, osnuje nekako igralsko šolo, napiše prvo slovensko tragedijo »Tugomer«, se skupaj z Jurčičem bori za slovensko originalno tvornost in pripravlja Ignacij Borštniku, enemu naših prvih in največjih igralcev, pot, da 29. septembra 1892 z Jurčičevo »Veroniko Dese-niško« odpre novo deželno gledališče ter s tem izvirje slovensko igralsvo iz amaterstva ter ga usmeri v stalni poklic. Iz te prve dobe moderne gledališke zgodovine, kakor jo označuje v svojem eseju »Trideset let slovenske igralske umetnosti« Filip Kalan, imamo tudi že prve boljše prevode iz svetovne dramske literature, kakor je na primer Cegnarjev prevod Schillerjeve »Marije Stuart«.

V drugem razdobju slovenske moderne dramatike od »Veronike Dese-niške« iz leta 1892. pa do 6. februarja 1919., ko se prvič odpre slovensko dramsko gledališče, se oblikuje že kader stalnih poklicnih in talentiranih igralcev, ki kljub materialnemu življenju in pomanjkanju, ki kljub »nekakemu« gostovanju v poslopju deželnega gledališča (današnja Opera) vneto, požrtvovalno in z velikansko ljubeznijo goji slovensko dramsko umetnost. Spomnimo se samo imen takih pionirjev slovenske dramske umetnosti kakor so to Anton Verovšek, Anton Cerar-Danilo, Zofija Borštnikova-Zvonarjeva in še živča Avgusta Gostič-Danilova! Na drugi strani pa imamo v izvirni slovenski dramski tvornosti tako osebnost, ki se uvršča v isto vrsto s Prešernom in Levstikom, — v tej dobi imamo Ivana Cankarja, ki je s svojimi sedmimi velikimi dramskimi deli prispeval levji

delež k nadaljnjemu formiranju slovenske igralske umetnosti in čigar dramska dela so danes temelj slovenske dramatike in železni repertoar naših gledališč.

In tako je prišel dolgo pričakovani dan, 6. februar 1919, ko se je v nekdanjem »Kaiser-Jubiläums-Theater«, v današnji Drami, prvič dvignila zavesa in z odra prvič začela slovenska beseda. V priredbi režiserja in igralca Hinka Nučiča so tisti večer ob sedmih igralci Jurčičevega »Tugomerja«. Trdnjava nemstva v Ljubljani, ta bivši »Kaiser-Jubiläums-Theater«, je postal tako pred tridesetimi leti trdnjava slovenske dramatike, slovenske napredne misli. Skozi več ko 5000 večerov so slovenski ljudje v teh tridesetih letih gledali najveličastnejša dela iz svetovne klasične dramske literature, gledali vrsto naprednih stvari, kakršne so bile za tista leta komedije Skvarkina in Katajeva, obdoli svoje igralce in režiserje, ki so se, obogateni iz tujine, na teh deskah kosali in borili za realizem in čim višjo kvaliteto predstav. Slovenska drama se je v teh tridesetih letih ob podpori igralcev, svojih članov, kakršni so na primer med starejšimi Hinko Nučič, Polonca Juvanova, Josip Gradiš-Daneš, Milan Skrbinek, Ivan Levar, Janez Cesar, Fran Lipah, Marija Nablocka, med mlajšimi Stane Sever in Ančka Levjarjeva, in režiserjev kakor Osip Sest, Boris Vladimirovič Putjata, Ciril Debevec, dr. Bratko Kreft, Bojan Stupica, dr. Gavella v neutrudni borbi za svoj odski izraz povzpela do evropske višine. Na desekah ljubljanske Drame so v teh letih gostovala tudi taka gledališča kakor del MHAT-a, Dunajsko državno gledališče, Narodni divadlo in druga. Hkrati z razvojem slovenske drame pa se je tudi razvijal in razvil do zavidljive višine naš odski jezik. Če je bilo morda prvo in drugo razdobje naše moderne slovenske dramatike povezano s takimi imenoma kakršni sta Levstik in Cankar, potem je tretje obdobje gotovo tesno povezano z Otonom Zupančičem. Oton Zupančič je s svojimi kongenialnimi prevodi skoraj

dvajsetih Shakespearovih tragedij, Rostandovega »Bergeraca« in Molièro-vega »Tartuffa« ustvaril do popolnosti slovenski odski jezik. Tako se je naša Drama znašla na predvečer druge imperialistične vojne pripravljena in dozorela, da po osvoboditvi kljub nekaterim režiserskim eksperimentom, svetovno nazorskim težavam in cenzurnim zatiranjem, gradi naprej svojo visoko gledališko kulturo na svetlih in pozitivnih tradicijah preteklosti.

Ko že govorimo o jubileju naše Drame, tudi ne moremo in ne smemo mimo Slovenskega narodnega gledališča v partizanih, ki se je leta 1944. formiralo na osvobojenem ozemlju in v katerega sestav je stopilo nekaj starejših članov naše Drame in tudi dosti mladih talentov, ki danes, po osvoboditvi uspešno nastopajo in delajo v kolektivu naše Drame. Pozabiti ne smemo tudi na dramatičarje, ki je rasla ob tem gledališču, kakor so na primer Borovi »Raztrganci«. Eno je pribito: šele danes, po osvoboditvi, se je naše gledališče lahko povsem iztrgalo iz okovov predvojne cenzure in zmedenosti, materialnega pomanjkanja in živofarenja, in je svobodno zadihalo v čast in slavo našemu delovnemu ljudstvu. Šele danes nam je gledališče lahko predstavilo Cankarja kakršen je, ne da bi ga cenzura, kakor pred vojno, takó izmalicila kakor je izmalicila njegove »Hlapce«, ko je črtala iz njih tiste besede, ki so biser in revolucionarna oporoka velikega borca Cankarja: »Narod si bo pisal sodbo sam, ne-frac mu je ne bo in ne talaru itd. Šele danes, ko nudi ljudska oblast vso moralno in gmočno pomoč našemu gledališču, ko je Talijin hram odprt tistim, katerim je tudi dramska umetnost namenjena, lahko pričakujemo od naše Talije še večji in lepši razcvet, še višja in globlja idejno kvaliteta dela, saj je končno na odru podan naš svet v malem in je gledališče visoko vzgojno sredstvo ljudskih množic. Zato ni čudno, če je Lenin takoj po revoluciji ohranil in nudil vso podporo MHAT-u, zato ni čudno, da je v Sovjetski zvezi postalo gledališče vse-ljudska stvar, in zato tudi ni čudno, če je danes postala naša Drama po tridesetih letih ljudsko gledališče v najvišjem pomenu te besede.

Dušan Zeljeznov

V državnem muzeju v Oswiecimu

(Zapiski s potovanja.)

Slovenski javnosti je dobro poznano ime Auschwitz-Oswiecim, kjer je tudi marsikateri Slovenec prenašal nadčloveške muke. Ime tega najstrašnejšega nacističnega taborišča bo ostalo Evropi v neizbrisnem spominu. Da bi ostalo to strašno mesto kot dokument narodom sveta v trajen opomin, žrtvam nacizma pa spomenik, kamor se hodijo klanjat njihovemu spominu tisoči in sto tisoči ljudi iz vseh delov Evrope, se je odločila poljska vlada, da spremeni taborišče v državni muzej.

Narodi, ki so smatrali zadnjo vojno na strani Sovjetske zveze za pravično in osvobodilno, so ponosni na svoj krvavi doprinos. Tako si na potovanju skozi Češkoslovaško v pogovoru s kakšnim domačinom dobil vprašanje: »Ali ste bili v Lidicah?« V Poljski bodo zopet vprašali: »Ali ste videli porušeno Varšavo?« Le na eno mesto vas na Poljskem domačin s težavo in s spoštovanjem opomin, in to je — Oswiecim.

Poljak zelo težko ali nerad govori o tem strašnem mestu. Tudi z vprašanjem: »Ali ste že bili v Oswiecimu?« zelo dolgo čaka. Ako mu odgovorite z ne, tiho doda: »Oglejte si tudi to.«

Poln mešanih občutkov sem se neko jutro v avgustu peljal z brzovlakom iz Katowic proti Oswiecimu. Narava se je razprostirala v jutranjem soncu v brezkončno ravnino. Popotniki so me opozorili, s katere smeri bom lahko najpoprej zagledal taborišče Oswiecim II-Brzezinka (Birkenau). Pa tudi povpraševati bi ne bilo treba. Ko se je brzovlak približeval Oswiecimu, so bila okna zasedena od potnikov, ki so nemo

strmeli v ta milijon in milijonkrat preletel predel zemlje, v nizke lesenjače, v prostor, obdan z dvojno žično oviro in z opazovalnimi stolpi, ki obsega 40 kv. km zemlje. Preveč bi bilo jih kaj vprašati v tem trenutku, saj menda ni bilo nikogar med njimi, ki ni bil sam v tem taborišču vsa 4 ali 3 ali 2 leti ali vsaj kdo od njegovih bližnjih ali daljnih sorodnikov.

Oswiecim!

Ob nedeljah prihaja semkaj na tisoče Poljakov.

Mesto samo je majhno provincialno mestece ob važnem prometnem križišču. Zato si kaj kmalu na prostem ob gozdičku, kjer lahko takoj med drevesi zagledaš čudne stavbe. Kazalec ob cesti ti pokaže: Oswiecim I.

To nekdanje taborišče je obdano danes še s posebno leseno ograjo, tako da bodo ostale zaščitene zgradbe, ki so jih dali nacistični krvniki zgraditi za žičnimi ograjami in izven njih. Obiskovalec tega koncentracijskega taborišča se ustavi najprej ob lepo zgrajenih

Vhod v taborišče Auschwitz

leseni barakah pred taboriščem, kjer dobi za majhen denar vstopnico ter zvešček, v katerem je podan kratek zgodovinski opis taborišča s kratko razlago.

Začetki taborišča Oswiecim padajo v pomlad l. 1940, torej v čas po padcu bivše poljske republike l. 1939. Takrat so pripeljali v to mesto prvi transport Poljakov iz jetnišnic v Tarnowu in jih nastanili v poslopjih bivše poljske kasarne. Kaznjenci so morali z najprimitivnejšim orodjem in z golimi rokami graditi taborišče pod vodstvom komandanta Rudolfa Hessa. Ta del taborišča, ki je dobil poznejše ime »Musterlager«, je služil za ogled mednarodnim delegacijam Rdečega križa, da so se lahko prepričale o »nacističnem človečanstvu« do kaznjencev.

V letu 1941 pa so začeli z gradnjo novega taborišča na prostranem zem-

MOČ DOKUMENTA

(Razmišljanje pred premierami naših domačih dokumentarnih filmov.)

Naša domača proizvodnja je po metraži kar močna. To bo dokazala v naslednjih tednih, ko bo v kratkih razmakih poleg nekaj obzornikov dala kar sedem premier.

Ce je močna tudi po kvaliteti, po prepričljivosti — to je drugo vprašanje, ki ga bo po oceni publike in kritike moral resno pretestiti tudi delovni kolektiv ustvarjalcev.

Po svetu je dokumentarni film manj popularen kot umetniški, morda zaradi tega, ker je vanj težko vnesti zgodbo, ki bi pritegnila ne le umetniško vzgojenega človeka, temveč vsakogar, ki ima zdravo pamet, srce in živce. Na videz namreč dokumentarni film ne more tako globoko delovati kot film z igralci. Toda če pomislimo, da je dokument lahko najstrožji in najtočnejši prikaz tega, kar nas obdaja, in nas samih, že gledamo v ljudeh, ki jih podaja, dokument, igralce »človeške komedije«, da se izrazimo z Balzacovimi besedami.

Na zapadu je udomačeno mišljenje, da je dokument privlačen le, če nas

zaziblje v odkrito pustolovščino, iz katere se zdramimo s prijetnimi občutki kakor iz omame. Ni slučaj, da zagledelj posega redaktor ameriškega žurnala po senzacijah, kot to dela tudi njihov časnikar. V nekem oziru imajo sicer prav: človeka namreč vedno bolj pritegne nekaj nenavadnega, kar se navadno pojavi pred njegovimi očmi, kar priteza njegovo radovednost ali pa ustreza želji po utripanju živčevja. To je ena zakonitosti narave, ki je nanjo tako rekoč umetnik tudi navezan. Če bi sredi belega dne začel tovariš hoditi po Cankarjevi cesti po glavi, bi nas to prese-netilo in bi se smejali. Jasno, nekaj nenavadnega se je primerilo, toda nam še nič hudega, samo prijatelju se je zmešalo ali kaj. Zato se smejemo. Če pa bi zbežljal pred pošto konj, na katerem jaha miličnik, bi se kaj hitro umaknili v vežo, in bi poškilili, kaj se mu je neki zgodilo, obenem bi se pa zadovoljno oddahnili, kajti strah nas je bilo.

Kako pa naj bo umetnik ubogi do-

»Plavanje, vir zdravje in moči.« Snemalec: Viki Pogačar, režiser Jože Tiran

kumentarist, ki je izključno navezan le na to, kar se zgodi pred njegovimi očmi v konkretnem trenutku? »In če ne ujame kaj posebnega,« potem je zastoj kratki čas, kar se bo gledalec ob njegovi storiji dolgočasil. Premnogi dokumentaristi na svetu so prav v iskanju izrednosti zašli daleč iz svoje dežele: Joris Ivens v Indonezijo, Plieka na Slovaško, Van Dyck v afriško džunglo. In prav so imeli in tudi uspeh. Kajti za Evropeca je nenavadno, če mu na deset metrov zazija levje žrelo nasproti ali če ugleda pred seboj indonezijsko barko na skrivnostnem morju Indijskega oceana in podobno. Kakšne druge namere in cilje je zasledoval ta ali oni, o tem ne razpravljamo. Dejstvo je, da so veliki dokumentaristi težili za izrednim, za nekim, kar bo presenetilo, zaslužilo in osvojilo gledalce. Zakaj vsak človek teži za tem in vsakdo je v tej točki občutljiv.

Tudi množica mladih ljudi, ki so izrazili željo, da bi delali pri filmu, je hotela postati filmski snemalec, ker je bilo to v njihovih očeh nekaj izrednega, nekaj novega, nekaj privlačnega.

Večina teh novega, izrednega željnih ljudi, pa ni pomislila, vsaj ne preveč premislila, da mora biti sam najprej izreden človek. Potem bo šele namreč kamera njegovo poslovno orožje, sred-

stvo, s katerim bo izrazil sebe in čas tako, da bo njegova stvaritev prevzela gledalce.

Slovenci ustvarjamo osnove svoji lastni proizvodnji. Sanje, ki jih je komaj kdo imel pred vojno, so uresničljive, postajajo res. Toda te sanje postajajo res v okviru ogromne znanosti našega novega življenja. Siroko uporabna umetniška figura je figura kontrasta. Kontrast, ki je dokumentaristu tako rekoč na nosu: stari svet s svojo arhitekturo temačnih predaprilskih tovarn, z grobo nasilno znanostjo palač, s podrtjami viničarjev-sužnje, ki so se bojevali in odraščali na ilovnatih tleh in niso mogli pomoliti glave skozi okno — pa rast sončnega Litostroja sredi prijazne krajine, Titanove livarne, ki se skoznj blešče očaki snežniki in se nasmihaajo novemu življenju, pa krik in vik in jok in pok številnih Didov, najprisrčnejših in najlepših torišč našega življenja. In tega je toliko, da ni treba več naštevati — treba je kar vzeti v roke kamero! Kamero...

Ko pa jo imaš v rokah ali pod svojim varstvom, spoznaš, da je tako komplicirana, da te lahko ona vodi, ne ti njo; da je včasih tako pomanjkljiva, da ti odpove službo. Spoznaš, da ti lahko ugasne sončna luč in predmeti in ljudje v čudni višini na mah tubno zlezejo vase — in si ne upaš pritisniti in morda tudi ne znaš ujeti tistega, ki v sivini razkazuje veličino in heroizem, lepoto in zagon in zanos.

V takšnih trenutkih vodi stvariteljska gon snematelja med ljudi, v njih same — in prislunne utripom srca. Tako odkrije v sivini luči množico vsakdanjih, a po svoji notranji pripravljenosti in volji tako izrednih delovnih ljudi. Ne, dokumentarist ni brez posla, če se »nebeška leščerba« za kaj časa skrije za oblake! Tu je dokumentarist šele v preizkušnji, ali bo znal nadomestiti luč in senco sonca s svetlobo, ki jo skrivajo v sebi barvne ploskve v slabši luči, ali bo znal prodreti v smisel dela in nehanja svojih objektov, če so to ljudje, če bo znal poiskati kot, pred katerim se razkrije bistvo predmeta, giba z edinstveno silo. Ali bo dokumentarist pokazal skupino tako, da bo že postavitev, položaj te skupine kompozicijsko odražal funkcijo dela in stvariteljsko idejo: ali bo znal izločiti, kaj je nepotrebno; najti in začititi lastnosti in pomen ravnotežja in slike, pridobivati v dvodimenzionalnosti tretjo razsežnost, ali bo znal četrto dimenzijo, čas, tako razporediti in uporabiti, da bodo trenutki snemanja v kinodvorani dolgo in živo trajali, dolge akcije pa prepričljive v kratkem? Za to delo je potreben pravi človek.

Muzikalni dar, če ga ima, mu bo služil toliko časa, dokler ga bo razvijal in mu dajal goriva — novega in novega znanja. Snemalec mora biti slikar, ki obvlada filmsko tehniko. Slikar namreč ne obdeluje svoje snovi le likovno, temveč tudi dramatično. Zato ne bo užival nad sliko, pri kateri so

»Plezalni tečaj v Kamniških planinah.« — Snemalec: Viki Pogačar, režiser: Boris Režek

ljšču vasi Brzezinka, Rajsko in Plawi, ki je bil prvotno določen za ruske vojne ujetnike, pozneje pa se je spremenil v »taborišče smrti milijonov« s posebnimi oddelki za žene, cigane ter žide. To taborišče je znano pod imenom »Birkenau« ali Oswiecim II.

Oswiecim III., tako imenovana Buna pa je bil skupno z industrijskimi objekti za pridobivanje sintetičnega goriva zopet nova skupina taborišča.

Obisk taborišča se prične z ogledom tako imenovanega »Himljerjevega mesta na Vzhodu« (Oswiecim I.), kjer je urejen državni muzej.

Omenil sem že, da omejuje celoten logor Oswiecim I. posebna lesena ograja. Pri vходу te pričakujejo vodiči; večina od njih so bivši kaznjenci, invalidi in pohabljeni, ki so ostali pri življenju.

Najprej smo se ustavili ob majhnem krematoriju, ki so ga Nemci ob koncu minirali, a je danes restavriran. Zelezobetonske stavbe, podobne večjemu bunkerju, ki stoji izven žice, obiskovalec niti takoj ne opazi.

V tem krematoriju je bilo sežganih 70.000 ljudi, včasih po 700 na dan. Krematorij v Brzezinki pa je imel kapaciteto do 7000 oseb na dan in ob temeljih, ki so jih nacisti zgradili za nov krematorij, kapaciteto do 15.000 ljudi na dan.

V notranjosti sta vidni dve sežigalni peči (ena je še neodkopana) z vozički, s katerimi so kaznjenci potiskali žrtve v peč. Ti vozički so originalni in bodo ostali veren dokument nacističnega zverinstva ter njihove kulturne deka-

dence. Nemo si obiskovalci ogledujejo vse to staro železje in se spominjajo žrtev, ki so darovale tukaj svoje življenje. Niso redki primeri, ko vidiš mater, ki objokuje svojega sina, drugi zopet svoje starše, in to tragično vzdušje spremlja vsakega obiskovalca na poti skozi vse taborišče. Prav je bilo, da so gestapovskega krvnika in bivšega komandanta tega logorja Rudolfa Hessa, Poljaki, potem ko so ga na mednarodnem sodišču v Varšavi obsodili na smrt na vešala, obesili neposredno ob tem krematoriju, tako da je zadnje trenutke svojega nečloveškega življenja imel pred seboj svoja zločinska dela. Ta vešala še danes stoje ob krematoriju.

Vhod v to koncentracijsko taborišče je bil samo eden (tudi Brzezinka in ostala taborišča so imela samo en vhod, ki je služil obenem za izhod). Dvojna, v razmaku dveh do treh metrov, visoka žična ograja, kamor je bil spuščen tok visoke napetosti, obdaja taborišče. Dvojna železna vrata pri vrodu pa nosijo nad sabo kaj čuden napis: »Arbeit macht frei« — »Delo te napravi svobodnega«.

Dolgo se človek ustavlja danes pod tem napisom in pred očmi mu stopajo tisoči in tisoči nesrečnejšev, ki so v svoji naivnosti in mogoče zaupanju v vsaj majhno človeško dostojanstvo hitlerjevih krvnikov mislili, da se bodo s pridnostjo rešili nekoč tega pekla na zemlji. Vendar so bili že prvič, ko so stali pred tem vdomom, prevarani. Sarkazem gestapovcev do nemočnih žrtev je v tem nadpisu popolnoma

definiran: čim bolj boš delal, tem prej boš (ob tako nedovoljni in neizdatni hrani ter ob fizičnem mučenju, in delovnih naporih) poginil. Težko je opisati občutke, ki jih ima danes človek, ko stopa skozi ta vrata na tla nekdanjega »reprezentacijskega« taborišča. Prav gotovo pa je, da ga ti občutki prevzamejo tako močno, da se v sovražstvu do bivših organizatorjev tega taborišča človek popolnoma spremeni in še samo vdano, marsikdo s solzami v očeh, sledi in posluša razlago svojega vodiča.

Zgradbe v tem taborišču so zidane in enonadstropne, vsega skupaj pa jih je 28. Od teh jih je 5 bilo zasedenih z magazini, pisarnami in delavnicami, v ostalih trindvajsetih pa je bilo nameščeno do 30.000 oseb. V bloku 5 je bilo leta 1941 natrpanih 1700 oseb, tako da so poleg zgodnjega vstajanja (ob 4. uri), težkega dela in ob nezadostni hrani, mučenju, več ur trajajočem apelu, nočnem apelu, imeli ljudje le kratek čas za počitek, ki je ob takšni prenatrpanosti pomenil le nekaj minut ležedečega dremanja, ker so jetniki menjaje se spali. Trajanje apelo, to je časa, ko so se morali vsi taboriščniki postrojiti pred svojimi bloki, je bilo zelo različno. Leta 1940 je trajal en sam apel celo nad 20 ur. Lahko si je misliti, kako so zmrzovali jetniki v zimskem času v lesenih coklah, v enem paru nogavic in lahki letni taboriščni obleki, potem ko so morali po ure in ure stati na mrazu in vetru, izpostavljeni naščuvanim volčjakom, ki so trgali z njih meso in obloko. (Konec prihodnjič)

VRATA IN STENE IZ ZRAKA

Tehnika uporablja zrak na razne načine. Poleg številnih oblik gorenja, kjer je zrak tako rekoč temelj procesa, lahko naštejemo desetero in desetero primerov, v katerih je zrak tesno povezan s tehniko. Plutovinasti plavci, napolnjeni z zrakom, dvigajo z morskega dna potopljene ladje. Zrak izkoriščamo v pnevmatičnih kladivih in stiskalnicah in črpalkah za pesek. Mornarji upravljajo s pomočjo zraka dvigane in pogrezane podmornice; z zrakom so napolnjene gume avtomobilov in letal. Ze zdavnaj izkoriščajo zrak tudi gradbeniki. Zrak je dober toplotni izolator in celo odlično »gradivo«. Zračni sloj med okviri oken varuje hiše pred mrazom. Z zrakom je »prepojen« stanišče hlodov in desk. Zrak je tudi v zidani steni. Povsod je ta »nevidna« snov zelo koristna, še zlasti kot izolator toplote ali zvoka.

Gradbena tehnika je osvojila načine izdelave umetnih snovi, ki vsebujejo mnogo zraka, n. pr. beton iz žilindrov, stekleno vato in drugo. Stene iz takih snovi so lahke in tenke. Vendar bodo bolj varovale toplote kakor bolj debele kamnite ali opečne stene. Brez pretiravanja lahko sodimo, da so »pol-zračne« stene v veliki meri olajšale gradnjo večnadstropnic.

V navadnih stenah, ki niso zgolj zaščita pred mrazom, vetrom in hrupom, ampak nosijo tudi težo zgradbe, lahko zrak izkoriščamo skupaj z ostalimi gradivom, to je z betonom, žilindromi itd.

Mar ni mogoče izkoristiti čisti zrak kot »gradivo« za stene in vrata? Sodobna tehnika je odgovorila na to vprašanje pritrdilno. Naj navedemo nekaj primerov, ki kažejo, kako zrak samostojno opravlja vlogo gradbenih elementov.

Zunaj je mraz. Toda vrata garaže so ves dan odprta na stečaj, ker venomer vozijo sem pa tja avtomobili. Vendar je v garaži toplo in ni prepiha. Kaj pa zadržuje mraz in veter, čeprav so vrata garaže odprta? To je takole. V garaži so vrata »zaprt« z njih ne vidimo, ker so iz zraka.

Ob pragu je nameščena cev. V cevi je dolga in ozka špranja. Ventilator, ki je postavljen v garaži, nenehno tlači v cev topli notranji zrak. Zrak, ki piha iz špranje, tvori pred okvirom vrat zračni sloj, ki zadržuje toploto, mraz, veter; hitrost zraka, ki izhaja iz špranje oziroma ventilatorja, določimo tako, da tu presega srednjo hitrost vetra.

Zračna vrata so čudovita vrata, skozi katera lahko hodimo, vozimo in gledamo; dobro izolirajo prostor od ulice. Računi kažejo, da so izdatki za

električno energijo, ki jo troši ventilator, s presežkom povrnjeni sprico koristi, ki jih dajejo taka »vrata«.

Zračna vrata z velikim uspehom uporabljajo v gledališčih, velikih trgovinah, podzemnih železnicah in povsod tam, kjer bi bilo treba navadna vrata venomer odpirati in zapirati in bi se s tem prostor hladil. Taki »zračni« zastori so potrebni v mnogih proizvodnih obratih. Zamislite si obrat, v katerem je mnogo odkritih kotlov ali kadi z vročo tekočino. Tekočina bo obilno izhlapevala in ustvarjala v obratu meglo. Ako so hlapi tekočine škodljivi, lahko škodujejo konstrukciji zgradbe in zastrupljajo zrak v prostorih.

Ako pa te kadi pokrijejo z »dežnik«, so dežniki kmalu neuporabni. Dežnike prav kmalu uničijo kisline. Povsod ni mogoče namestiti dežnikov. Dežniki ovirajo kretanje dvigalnih naprav, ki so po navadi nameščene pod stropom. Najboljši izhod iz takega položaja bodo naprave zračnih zastorov nad kadm. Ob krajih kadi so izdelani kanali s špranjami, skozi katere piha ventilatorji (sesalni in tlačni) zrak z ene strani kadi na drugo. Hlapi tekočine se ne morejo dvigati iz kadi, ker se zrak pretaka hitreje kakor se dvigajo hlapi. Ta zračni tok ustvarja nekak pokrov nad kado, potegne za seboj tudi škodljive

hlape in preprečuje, da bi se širili v obratnih prostorih. Ljudje, ki delajo v bližini kadi, uživajo torej svež zrak, zrak brez primesi škodljivih plinov ali hlapov. Dvigalne naprave pa se lahko gibljejo po obratnih prostorih, ne da bi imele kake ovire v obliki dežnikov ali cevovodov. Važno je še to, da so zgradbe zavarovane pred razdiralnimi vplivom izparevanj.

V večjih kotlarnah ali turbinskih prostorih, kjer kotli in stroji izločajo ogromno toploto, je zelo težko delati. Take prostore lahko ohladimo z ventilacijo. Toda ta način ohlajanja je drag in tudi ni potreben, ako so strojniki in tu zaposleni delavci na določenem kraju, namreč pri pultu za posluževanje kotlarne ali strojnice. Zato so izumili zračno ohlajevanje takih prostorov. Na tleh med posluževalnim pultom in turbino je nameščena cev. Iz odprtih te cevi venomer piha hladni zrak. Strojnik je zdaj lahko v hladnem prostoru, ki je od razgretih strojev ločen z »zračno zaveso«.

Vroči zrak, ki nastaja okoli turbine, ne more doseči posluževalca. Seveda pa »zračna zavesa« ne more zavarovati strojnika pred vročino, ki jo prenašajo od turbine infrardeči (toplotni) žarki. Toda njih učinek slabijo hitre struje zraka, ki ustvarjajo zaveso okoli strojnika.

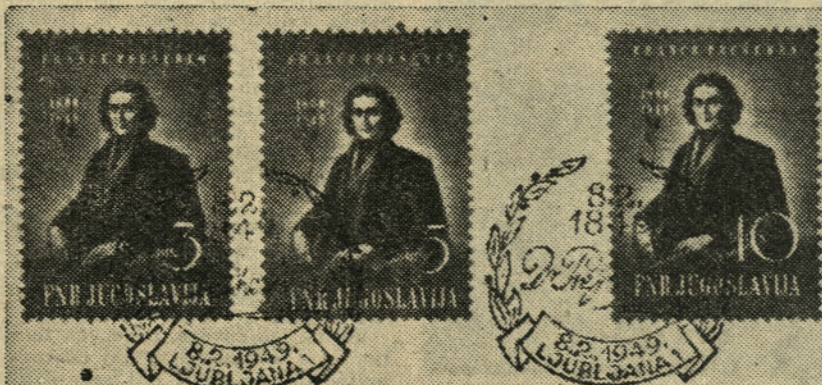
Po teh kratkih primerih vidimo, da zrak res lahko uspešno nadomešča stene ali vrata.

KRVNA TELESKA V VELIKIH VIŠAVAH

V velikih višavah je zrak redek in vsebuje malo kisika. Da bi kri lahko dobivala iz takega razredčenega zraka dovolj kisika, je treba povečati število eritrocitov. Ob ekspediciji na Himalajo se je posrečilo umetno pospešiti prirodno razmnoževanje rdečih krvnih teles, da so se prilagodila višavam. Ob Dyhrenfurtovi odpravi na Himalajo so člani stopnjevali svojo delovno sposobnost s tem, da so si puščali kri ali uživali hepatrat v vrednosti 180 g svežih jeter. Opazili so, da se pomnožuje hemoglobin, rdeče barvilo krvi, in to je kazalo, da je število rdečih krvnih teles naraslo. Po takem torej uživanje jeter ali izvlečkov iz jeter (hepatratov) ne odpravlja samo pogubne slabokrvnosti, marveč tudi fiziološko pomnožuje kri.

Mutasta žival

Zirafa je najvišja kopna žival, ki ima nenavadno obliko, toda čudovito ljubkost. Dolgi vrat, visoke spretnosti noge in poševni hrbet jo vidno ločijo od ostalih predstavnikov živalskega sveta. V vročih dneh, ko se v afriških savanah posuši trava, večina dreves izgubi listje in samo ponekod ostane na zgornjih vejah nekaj zelenja, dovoljuje žirafi dolgi vrat trgati listje v višini 5—6 metrov nad zemljo. Ta čudovita žival ima še eno posebnost — je namreč popolnoma mutasta. Celo pred smrtjo ne da od sebe nobenega glasu.

P.n. "JUGOPILATELIJA"
podjetje za promet
z znamkami
Ljubljana
Franciška ul. 3

R Ljubljana 1
N 1012
Priporočeno!

filatelija

PRESERNOVE ZNAMKE

Ob stoletnici smrti pesnika Franceta Prešerna so prišle v prodajo znamke z njegovo podobo. Slika predstavlja, kakor znano, Jakčevega Prešerna.

Za te spominske znamke je bilo izredno zanimanje med ljudstvom. Od osvojitve se ni bilo takega navala na glavni pošti Ljubljana 1 kot za Prešernove znamke. Ze zgodaj jutraj so se postavili v vrsto prvi ljubitelji. — Ljudje so čakali cele ure, da so prišli do dveh serij, ki jih je mogel dobiti posameznik.

Vse tri dni (8., 9. in 10. febr.) se je mlado in staro izdatno posluževalo spominskega žiga, ki je po svoji umetniški zasnovi in izdelavi najdostojnejše počastil Prešernov spomin.

Več tisoč pisemskih pošilk je poneslo Prešerna po domovini in v širni svet. Zbiralci so bili prijetno presenečeni nad znamkami, ki so izdelane po novem načinu brez običajnega roba. Na licih si bral zbiralec, da so jim znamke povšeči. Obžalovali so le, da jih niso mogli dobiti več. Pogrešali so tudi analitične razglednice (maksimum karte) in posebne pisemske ovitke, ki bi dali slavju še večji poudarek. Kaže, da bo nova Zveza morala vse bolj načrtno in smotrno poprijeti za delo, če bomo hoteli iti vstric z drugimi narodi na področju filatelije.

V Ljubljani so bile serije znamk razprodane drugega dne, v Kranju pa že prvi dan dopoldne. Pravi filatelisti so seve vzeli v roke povečalo in iskali na znamkah napake, »pikce« in podobne posebnosti. Njihovo »raziskovanje« ni bilo zastoj. Pri kraju pole na 45. znakmi vrednote za 3 din (t, modra) so odkrili na sliki pod levim ušesom bel valovit ovratnik, ki ga sicer zakriva kravata. To napako najdemo le na nekaj polah. Na drugih vrednotah niso našli posebnosti.

Vprašanje izdaje Prešernovih znamk, izbira motivov in vrednost, zamisel posebnega žiga itd., je zbudilo pri filatelistih in v široki javnosti mnogo interesa, predlogov in seveda tudi kritike. Tudi to bo naloga Zveze, da doseže čim bolj množično sodelovanje javnosti pri organizaciji posebnih izdaj. Le tako bomo dosegli raven, ki nam je dosegljiva po naših izdajah, organizacijskem smislu in delu.

sence in luči v ravnotežju, temveč bo to ravnotežje, ki ga ume doseči, tudi razbil, če bo to ponazorilo dogajanje, katerega hoče prikazati, ali občutje, ki ga zasleduje. Zato ne bo ravnal z ljudmi, s heroji dela tako, da jih bo spravil v omejen prostor jame, koder bodo nemi in tihi izginjali pod premočjo narave (kot se to pogosto še dogaja marsikateremu od naših slikarjev), temveč jih bo prikazal lahko kot tihe in neme, vendar kot zanosne in stvarne bore s težavami, kot zmagovalce nad naravo.

Tu si podaja roko umetnik in človečnost, tu sta neločljiva. Na tej točki postaja znanje suho, neživo in nepotrebna zadeva. Kaj pomaga mnogo, mnogo vedeti če pa nimaš nikomur nič razodeti.

Tako stoji dokumentarist pred nalogo, ki ni manj zahtevna od naloge snemalca umetniškega filma, če ni še celo zahtevnejša. Rokodelstva se nauči brihten človek v petih treh letih. Mehaničnega upravljanja s kamero se je moči naučiti mnogo hitreje, toda stil stvaritev ne razvedra le duha časa temveč razločno pokaže kakšen človek stoji za predmetnostjo ki jo je videti na platnu le suho optično. Res

je, da ima slikarjeva roka kot živ organizem ogromno več možnosti kretanj in je zatojre skrajno fin in ubogljiv del umetnikovega organizma, ki se pokorava stvariteljski ideji. Toda nič takega, česar ni občutilo in ob čemer ni zadržalo srce, ne more v zavestnem delu postati živo, še celo ne — živa umetnina. Zato je snemalec umetnik v toliko, v kolikor ga vodi pri njegovem delu živ odnos ali iskanje čim tesnejšega odnosa do stvarnosti, sicer v njej ne bo odkril resnice in lepote.

Naša dejavnost je mnogokdaj pusta, da se snematelj ni mogoče seznaniti dodobra s stvarjo. Zato je med posnetim materialom mnogokaj takšnega, kar bo delovalo prazno, kajti posneto je bilo v nepotrebnosti naglici. To se tiče predvsem daljših dokumentarnih filmov in poljudno poučnih filmov. Mnogokdaj je temu kriva premajhna iznajdljivost in pomanjkanje umetnikovega čuta sploh. Drugič spet se — kot kaže — lotevajo ustvarjalci tem, ki jim »ne ležijo«. kot pravijo. Počasi bo treba tudi med snemalci zasledovati načelo, da snemajo eni takšne, drugi v glavnem spet drugačne stvari (kakor tudi slikarji niso vsi enako dobri v krajini kot v portretu itd.).

Se ena pomanjkljivost, ki je včasih že kar nepremostljiva, pa je pomanjkanje sredstev. V skrajnem slučaju je bilo moči pričakovati od slikarja, da je tudi z žepnim nožem v partizanih naslikal visoko kvaliteto delo. Toda to ne more biti pravilo. Pomanjkanje optike, filtrov, osvetljevalnih plošč, občutljivih trakov in reflektorjev pa je eden tako važnih osnovnih momentov, da mu je treba posvetiti vso pozornost. Nekoč je Leonardo da Vinci pri nekem naročilu začel intenzivno razmišljati o firnežu, s katerim bo svojo še nezadeto sliko preoblekel. Ni čudno, če sanja snemalec ponoči in podnevi o dobrem filtru in kameri.

Ce bi se izkazalo, da v naši dokumentarni produkciji nimamo še tako zrelih snemalcev in režiserjev, da bi bili sposobni ustvariti dovolj vredna dela, bi po načelu »manj, toda bolj« pristopiti rajši k intenzivnejšemu zbiranju slikovnega arhiva, obdelanega, pa manj naprezati ljudi v bežno reportersko delo, ki premine kot muha enodnevnica.

Tako bo dokument malo kasneje, toda bolj zagotovo lahko deloval z umetniško močjo. **Francé Kosmač**

Stric in drugi sorodniki

POPOTNI ZAPISKI IZ ITALIJE

DVE KULTURI

Ko smo se približali Italiji, kamor smo se bili napotili na Svetovni kongres študentov, smo z nestrpnim zanimanjem strmeli skozi okna letala. To je torej tista dežela, ki je bila svoje dni zibelka dveh kultur: antične in renesančne.

Ko smo se spustili iz oblakov na zemljo v pravem pomenu besede (se pravi, ko smo pristali na letališču), smo isti mah padli iz oblakov na zemljo tudi v prenesenem pomenu, čakalo nas je razočaranje. Na staro kulturo Italije so že položili roko ameriški biznesmeni.

Ko je neki ameriški poročnik zagledal na obalni cesti v Neaplju zna-

Amerikanci so videli, da gospodinja zelo ceni svojo mizico, pa so ji še oni posvetili posebno pažnjo: pri oddihu so polagali nanjo (namreč na mizico) svoje noge. Na nesrečo pa je bila mizica v ta namen nekoliko previsoka; očitno pa stari mojster ni slutil, da bo njegov izdelek kdaj služil temu namenu. To pa ni motilo Amerikancev. Z njim lastno razgibanostjo so brž našli izhod iz zagate: mizici so odzlagali in okrajšali noge, nakar jim prav nič ni kratilo užitka na tem umetnem izdelku.

STRICEK

Italijani so zelo muzikalen narod. Povsod, — na ulicah, po hišah in celo tudi pri delu — lahko vidite ali slišite ljudi prepevati.

Zelo priljubljene so sovjetske pesmi, še zlasti »Katjuša«. Na njen napev so severno-italijanski partizani v vojnem času peli svoje partizanske pesmi. Vojska se je končala, življenje pa se ni olajšalo. Pa je znova zazvenel napev »Katjuša«, toda to pot ima pesem drugačno besedilo.

Naneslo je, da smo slišali to pesem. Opeva preprosto italijansko dekle Katarino, za katero z vseh strani »skrbe« njeni sorodniki: stric, mačeha in papa, (kar pomeni tudi papeža). In posledica vseh teh skrbi je, da je Katarina bosa, raztrgana, lačna in brez doma. Poslednja kitica te pesmi se v prevodu glasi na priliko takole:

»...Da, v življenju je dovolj pelina, v žlahtnih sadežih dovolj peščic. Kdaj izginejo od nas, o Katarina, mačeha in papa in pa stric?«...

Stric iz popevke o Katarini je po svoji »briznostni« močno potreben amerškemu stričku z njegovim Marshallovim planom in podobnimi dobrinami: s skromnim dnevnim obrokom kruha, z naglim naraščanjem cen, z brezdelnostjo, hudo stanovanjsko krizo...

Ko smo potovali po Italiji, smo videli mnogo prelepih vrtov in sadovnjakov. Kako pa smo bili začudeni, ko po trgovinah nismo dobili sadja. Ko smo vprašali trgovca, zakaj tako, se je nasmešnil.

»Signori ste očitno iz drugih krajev,« je rekel. »S sadjem nas zdaj oskrbujejo Amerikanci. Da, izvolite: ameriške konzerve iz italijanskega sadja, ameriška povrtnina iz itali-

janskih pridelkov, ameriška pijača iz italijanskega sadja. Da pri nas imamo celo ameriško pravo iz italijanskih — pridelkov...»

OBLJUBE

V Italiji je kolesarjenje zelo priljubljeno in so prvaki tega športa prav na glasu. Med borci za visoki naslov kolesarskega prvaka sta zlasti znana dva stara tekmeča: prvi izmed njiju je komunist, drugi je klerikalec.

Pred odločilno dirko si je hotel klerikalni biciklist popolnoma zagotoviti zmago s tem, da je šel k papežu v avdienco. Saj papež sprejme vse, ki so potrebni njegovega blagoslova, da bi si le-tako zagotovili uspeh v življenju. Po papeževem blagoslovu seveda klerikalni biciklist ni več dvomil o uspehu, tem manj, ker ga je v tej veri podpiralo tudi vse katoliško časopisje. A kolikšno je bilo presenečenje, ko je drugi dan klerikalni dirkač izgubil dirko in si je naslov prvaka priboril — komunist!

Tu bi kazalo le še pripomniti, da je papež sploh prav radodaren z blagoslovi in obljubami. O tem smo se lahko sami prepričali. Ko smo obiskali delavske okraje, smo videli nešteto odraslih in otrok, ki so zdrknili že na najnižjo stopnjo siročine.

»Da, takšne so pa predvolivne obljube — po volitvah!« je rekel sodelavec nekega demokratičnega italijanskega lista, ki nas je spremljal na tej poti.

V. Vdovin.

Slikar in pesnik Gjura Jakšić (1832-1870)

(K slikam na prilogi)

Umetnostni muzej v Beogradu je hotel z razstavo umetnin Gjura Jakšića vidno izraziti sedemdeseto obletnico dne, ko je ta veliki, nesmrtni srbski slikar in pesnik odložil kist in pero. Slike Gjura Jakšića so propadale brez sledu, zlasti v minuli vojni. Od številnih njegovih slik, katerih imena so znana in jih je okoli 200, jih je muzej lahko razstavil le 49. Vendar je tudi to število zadostovalo, da je obiskovalce razstave prepričalo o velikem slikarskem talentu Gjura Jakšića. Gjura Jakšić, znan kot pesnik in pripovednik, je po svojem glavnem poklicu vendarle bil slikar.

Sredi XIX. stoletja, ko je pričel Gjura Jakšić slikati in pesniti, se je v Srbiji krepko razvijala meščanska kultura. Seveda pa so kruti policijski režimi dušili vsako napredno gibanje. Gjura Jakšić je vzrasel v borbi za svobodo. S puško v roki se je boril kot šestnajstletni prostovoljec 1848. leta za človeške pravice in svobosčine. Te borbe so ga oblikovale in je ostal borben in svobodomiseln do konca življenja. Pošten in odkrit, s srcem za vse dobro in plemenito ni mogel prenašati krivice in zatiranja, zato je bil svoje žive dni nasprotnik reakcionarnih oblasti. Kot pristaša napredne mladine Svetožarja Markovića so ga imeli za »komunca« in revolucionarja, zato so ga preganjali, trpinčili, kaznovali in mu onemogočali pošten zaslužek. S svojim velikim talentom in čvrsto voljo pa je vsemu nakljud nenehno ustvarjal, slikal je in pesnil. Ni mogel živeti brez klikarstva in ko se je kot preganjan učitelj selil iz kraja v kraj, je povsod slikal in ustvarjal svoje čvrste pesmi, ki so ljudstvo pogumile in ga vodile naprej. Slikarstvo in poezija Gjura Jakšića sta se prepletali, pel je, ko je slikal, ko je pesnil, pa naj je bil vesel ali žalosten, srečen ali obupan. Pesnil in slikal je, naj je bil sit ali lačen, preganjan ali le začasno ustavljen. Vzgojen je bil z ene strani v duhu sodobne nacionalno romantične miselnosti, z druge strani pa v sočasni stvarnosti okrutnega režima in zatiranja osnovnih človeških pravic. O obojem pričujejo njegove umetnine, v sliki in besedi: nacionalna romantična ideologija je porajala njegove slike in pesmi, z druge strani pa ga je stvarnost, v kateri je živel, vodila po poti napredka.

Slike, razstavljene na beograjski razstavi, niso vse umetniško enakovredne. A prav zato so, takole zbrane, dragocene za pregled in spoznavanje slikarskega dela Gjura Jakšića, ki je v zanosnem poletu venomer napredoval. Na vseh njegovih slikah — zgodovinskih kompozicijah, portretih in ikonah — spoznavamo njegovo prefinjeno slikarsko čustvenost, bujen temperament in očarljivo barvitost. Med prvimi so vsekaror, izmed portretov: »Dekle v modrem«, »Učiteljica Zivka Protićeva«, »Gimnazijski ravnatelj Čirić«, »Duhovnik Rašković«, »Industrijalec Kosovac«, izmed kompozicij: »Umor Karadžića« in »Po boju«, izmed ikon pa:

»Prerok Daniel in evangelist Marmor ter »Sveti Jurij«. Tudi vse druge slike zgodovinskega razodevajo genialne poteze njegovega čopca in njegove bogate in fine barve, nad vsem pa lebdi liričen nadih slikarja-pesnika, ki privablja in osvaja.

Trajna vrednost Jakšićevih umetnin ni le v tem, da je čvrsto in barvito dosegal čisto likovno izrazitost najvišje stopnje, marveč v tem, da se v njegovih podobah, portretih, zgodovinskih kompozicijah in celo tudi ikonah zrcali srbska stvarnost in pogled na svet njegovega časa.

Gjura Jakšić je bil romantik po idejah in motivih, ki jih je obdeloval. Toda z novo metodo čisto realističnega slikanja je ustvaril docela nove oblike za likovni izraz v srbski umetnosti novejšega časa in se s to novo obliko uveljavlja v nenehnem razvoju kot novator in izvirni slikar. Današnje naloge likovne umetnosti so v novih življenjskih pogojih drugačne kakor so bile kdaj prej. Toda slikarska dela Gjura Jakšića ostanejo po svoji zelo visoki umetniški vrednosti in po prizadevanju za oblikovanje sodobnega odraza vedno za zgled.

Zora Simić-Milovanović

RIBA Z LOVSKIM SVITKOM

Ob kamčatskih bregovih SSSR živi riba, ki jo imenujejo »prilepa«. Riba je dobila to ime zato, ker ima na glavi nekakšen plosk svitek, s katerim se prisrjava k različnim predmetom.

Svitek je opremljen s 18 prečnimi gubami, pod katerimi se tvori brez-zračni prostor. Ko »prilepa« pritiska svoj svitek na trup morskega psa, želve, ladje ali kakšnega predmeta, potegne k sebi prečne gube in pod pritiskom vode se prisrjava tako močno, da ga ni mogoče odtrgati.

Prilepi slabo plavajo samostojno, s tujo pomočjo pa zelo hitro in se selijo v kraje, kjer je dovolj hrane. Med vožnjo ob boku kake ladje ali morskega psa se prilepa hrani z odpadki kuhinje, odnosno s tem, kar je šlo mimo ust njegovega krvoločnega »voznika«.

Zanimivo je, da so v nekaterih krajih obalni prebivalci usposobili prilepa za lov. Lovci običajno ujamejo pol tucata prilepov, privežejo k nihovim repom vrvice in se odpeljejo v čolnu lovit želve. Ko srečajo na poti želvo, vržejo v vodo prilepa, ki se kmalu prisrjava k želvi. Nato potegnejo iz vode vabo in plen.

RIBA PLEZALKA

Prirodoslovec Daldorf pripoveduje o ribi, ki pleza po palmi. Čudovita riba je imela odprte škržne pokrovice, se oprijemala lubja z ostrimi pokrovi in plezala navzgor. Prirodoslovec je ribo ujel in jo opazoval, ko je skakala skoraj eno uro po pesku. Ta riba ima sposobnost, da se lahko pogrezne v blatno dno pol metra globoko, časih celo več. Ako se voda posuši, ostane riba vseeno živa.

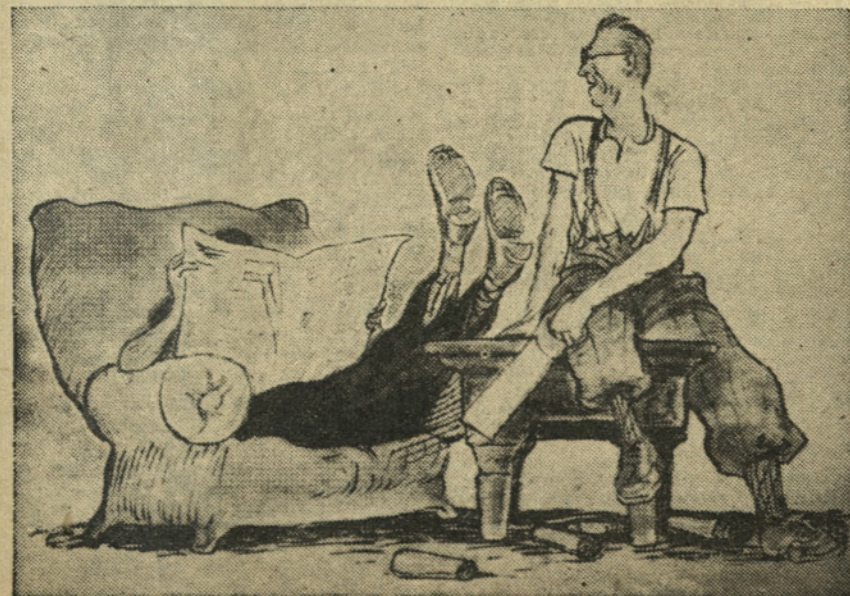

menito alejo starinskih kipov, je začuden vprašal:

»Kakšna reklama pa je to? Za sladkorno kremo? Za kopalne obleke?« »Oprostite,« je vljudno odgovoril italijanski prevajalec, »to so starinske umetnine, spomeniki iz starih časov. Tu stojijo že dva tisoč let!«

»Kaj, dva tisoč let?« je začuden vprašal mladi Amerikanec. In ta trdka ima še današnje dni svoje spomenike?«

Renesančna kultura je prav tako našla svoje »noboževalce«. V neki vili na neapeljski obali, kjer so se naselili ameriški vojaki, je bilo mnogo starinskih reči. Zlasti dragocena je bila mizica v resenancnem slogu, izdelek nekega velikega mojstra tistih časov.

Nagrajeni reševalci

1. Dijakinja Vera iz Ljubljane nam je poslala rešitev nagraadne ugank v 3. številki »Darila dedka Mrazca« z naslednjo pripombo: »Če sem ga kje polomila, sem ga zato, ker vaš risar ni bil preveč natančen« Tov. Vera ga je res polomila; z njenim nujenjem pa se vendar ne strinjamo. Naša prva letošnja nagradna uganke je bila zamisljena kot preskus opazovalnih in ocenjevalnih sposobnosti reševalcev. Naš risar je glavne obrise 12 daril (lutke, vlak, dežnika, gugalnega kónja, vozička za lutko, zajčka, ribe, kitare, bobna, trobente, svetilke in steklenice) kar zadovoljivo narisal, le reševalci so se premo potrudili. Prejeli smo 37 rešitev in je bilo med njimi le šest pravih.

Zaradi takega izida smo nagradili samo enega uspešnega reševalca: **Dori Majstorovič iz Lesc** prejme knjigo Petra Jilemnicega »Neorano polje«.

2. Vse drugačen pa je bil odziv in uspeh druge nagraadne ugank »Zlogovni pravokotnik«, ki smo jo objavili v 4. številki. Prejeli smo nič manj kakor 392 rešitev. Najbolj razveseljuje pa je, da sta bili nepravilni samo dve rešitvi: Pravila rešitev se glasi:

1. laskavec, 2. plastika, 3. zglastiti, 4. naglasek, 5. proglasti, 6. temnolas, 7. medplast, 8. soglasje, 9. oblasten, 10. mlaskati, 11. lasuljar. — V obrobjenih kvadratih beremo vedno besedo: las.

Zaradi takega izida smo z žrebom nagradili osem reševalcev:

1. nagrado 200 din v gotovini prejme **Mira Brus, sodna uradnica v Ptuj**;
2. nagrado 150 din v gotovini prejme **Pavel Vidinar, železničar iz Ljubljane**;
3. nagrado knjigo Maksima Gorkoga »Makar Čudra« prejme **Verica Makovec, dijakinja iz Ljubljane**;
4. nagrado knjigo Maksima Gorkoga »Trije ljudje« prejme **Ivan Mesarec, novinar iz Maribora**;
5. nagrado knjigo Elmarja Grina »Veter od juga« prejme **Angela Kobal, gospodinja iz Idrije**;
6. nagrado knjigo Elmarja Grina »Veter od juga« prejme **Julka Zakelj, šivilja v Zireh**;
7. nagrado knjigo Vande Vasilevske »Zaslužena zemlja« prejme **Barbara Gazič, gospodinja iz Maribora**;
8. nagrado knjigo Valentina Kataje-

va »Jaz, sin delovnega ljudstva« prejme **Franc Cernilec, dijak v Kranju**.

3. Tudi »Konjiček« v 5. številki ni bil reševalcem pretrd oreh. Morda tudi zato, ker je rešitev dala kitico znane partizanske pesmi »Nabrusimo kose«: Nabrusimo kose, že klas dozoreva in žetve bogate napočil je čas! Naj jeklo zapoje, naj pesem odmeva, nabrusimo kose, zrel je klas.

Prejeli smo 204 rešitve. Med njimi je bilo 7 nepravilnih. Izžrebali smo štiri nagrade:

1. nagrado 200 din v gotovini prejme **Geza Krajšič, rudniški nameščenec v Trbovljah**;
2. nagrado knjigo Petra Jilemnicega »Neorano polje« prejme **Radivoj Speh, tovarniški delavec v Mariboru**;
3. nagrado knjigo Maksima Gorkoga »Makar Čudra« prejme **Branko Bosnjak, dijak v Smarju pri Jelšah**;
4. nagrado knjigo Vande Vasilevske »Zaslužena zemlja« prejme **Cilka Sikšek, delavka v Podsredi**.

* Nagrade bomo razposlali v tednu med 20. in 27. februarjem.

KRIZANKA

Po neljubi pomoti je v 6. številki izostala pri objavi križanki opredelitev navpičnih besed. Križanko zaradi tega danes ponovno objavljamo v celoti.

Besede pomenijo: V o d o r a v n o : 2. Massenetovala opera, 7. del kolesa, 9. ptica, 10. otok na Jadranu, 12. prometno sredstvo, 13. kemična prvina (množ.), 15. strojilo, 16. prebivalec glavnega mesta evropske države, 18. termin, 19. gora v Severni Srbiji, 21. vojaška enota, 23. nikalnica, 25. posoda, 27. nasprotje pesnišva, 29. glavno mesto sovjetske republike, 30. pesem, 31. hoditi, premikati se, 32. uradni spis, 33. vprašalnica, 34. doba, obdobje — Na v p i č n o : 1. slovenski jezikoslovec, 3. mesteca na Češkem, središče tekstilne industrije, 4. začetnik, 5. vzklík, 6. ime, naslov, 8. mesto v Sovjetski zvezi, 11. zdravnik za ženske bolezni, 14. okrajšava za denarno enoto, 17. moško ime, 20. zdravniški predpis, 22. določena količina; vrsta skatlice, 24. mesec, 26. predlog, 28. razkopavati, prebijati se skozi zemljo, 30. pivski poziv, 32. dva enaka samoglasnika.

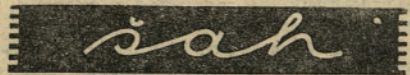
1		2	3	4	5	6
7	8		9			
10		11		12		
13			14			
15						
16					17	
18				19		20
	21		22		23	
24		25		26		
27	28					
29					30	
31				32		
33			34			

RESITEV UGANK V 6. ŠTEVILKI

Besedna uganke: ko-mar-ča; Ko-marča.

Vabilo: 1 = stoj; 2, 3 = draga; Stoj-draga.

Triglav: Ključ so številke, ki povedo v kakšnem vrstnem redu je treba odbirati črke v krogu. Dobite: Oj Triglav moj dom

SIJAJNA POZICIJSKA IGRA

Na 4. šampionatu FLRJ je naš vele-mojster in novi prvak Vasja Pirc odigral vrsto izvrstnih pozicijskih partij in od vseh udeležencev nedvomno razvijal najboljšo igro. Med nje šteje njegova zmaga proti novemu mojstru Andriču. Zanj velja še posebna okolnost,

da se je namreč Pirc moral boriti proti lastnemu orožju.

KRALJEVOINDIJSKA OBRAMBA Andrič—V. Pirc

1. d4, Sf6. 2. c4, g6. 3. Sc3, Lg7. 4. e4, d6. 5. Ld3 [Beli je izbral Pirčev sistem, a običajno igrajo bodisi 5. e4 ali 5. Sf3 ali 5. g3]. 5... 0—0. 6. Sge2, e5. 7. d5, Sbd7. 8. 0—0, Sc5. 9. Lc2. [Ta poteza ima poseben smisel, da namreč pripravlja akcijo na damskem krilu]. 9... a5. 10. f3, Se8. [Črni pa igra na logični udar f7—f5]. 11. Le3, f5. 12. ef5, gf5. 13. f4, e4. [Z zadnjimi potezami je beli omrtvil črno središče ter odvzel nasprotniku skoro vse izgleda na kraljevem krilu, tako da mu ostaja edino še igra na sprovedbo udarca b7—b5]. 14. Ld4. [Slaba poteza, s katero želi Andrič preiti v izvirno partijo Pirc—Božić z II. šampionata v Zagrebu 1946. Pirc pa je v 14. potezi igral Dd2 in šele na slabo Kh8, potezo 15. Ld4 s kasnejšim manevrom Sd1—e3. Dosledno bi bilo, takoj začeti z 14. b3, Ld7. 15. a3, Sf6. 16. Dd2, Sg4. 17. Ld4 itd.].

14... Sf6. 15. Dd2. [Spet pogrešno, ker dopušča črnemu udar b7—b5]. 15... Ld7. 16. Sd1. [Beli se dalje tega drži vzgleda iz omenjene partije]. 16... b5. 17. Lxc5? [s 17. b3 bi beli še vedno držal partijo, a igrano prinese prednost črnemu]. 17... dc5. 18. cb5, Lxb5. 19. Se3, Se8. 20. Lb3, Sd6. [Črne figure vse močneje pritiskajo]. 21. Tc1, Db8! [Črni ogroža kmeta b2 in posredno brani kmeta c5, n. pr.: 22. Txc5?, a4. 23. Ld1, Db6. 24. Dcl, Lxe2. 25. Lxe2, Ld4 ali 24. Tc3, Sc4 ali 23. Lc4, Db6. 24. Db4, Lxc4 in dobi kvaliteto]. 22. Tf2, a4. 23. Lc4? [Medtem ko je bilo Tf2 edino, zdaj beli končno pogreši, namesto da bi se z 23. Ld1 in 24. Sc3 uporno branil; seveda bi črni pritiskal po liniji b in črni diagonal: 23... Ld3. 24. Sc3, c4. 25. Lh5, Ld4. 26. Scd1, Db6 itd.].

23... Sxc4. 24. Sxc4, Lxc4. 25. Txc4, Dxb2. 26. Dxb2, Lxb2. 27. Txc5. [Navidezno jo je beli srečno odnesel, toda hitro se pokaže, da je vele-mojster dalje računal in je spretno izbral slab položaj trdnjave na f2]. 27... La3!! 28. Tc4. [Ne gre Txc7. Tfce8. 29. Txc8 — sicer pride Lc5 — Txc8. 30. Tf1, Tc2. 31. Sg3, Lc5+. 32. Kh1, e3. 33. Te1, Lb4 z zmago; nasprotno dobi kmeta črni, kar pokaže še naslednja poteza]. 28... Ta5. 29. g4, Txd5. 30. Tg2, Lc5+ 31. Kh1, Td1+ 32. Sg1, Lb6. 33. h3. [Na 33. gf5+ dobi Kf7. 34. Tc2, Tg8! 35. Txc8, Kxc8. 36. Tg2x Kf7. 37. h3, Kf6. 38. Kh2, Txc1. 39. Txc1, Lxc1+. 40. Kxc5, Kxf5 itd.; slabo je tudi 33. Txc4, Tfd8. 34. h3, Tbd2. 35. Txd2, Txd2 in beli izgubi po Td1 skakačal]. 33... Kf7. 34. Kh2, Tfd8. 35. Txc4? [Zelo olajša črnemu delo, kot sledi nižje]. 35... Lxc1+. 36. Txc1, Tbd2+. 37. Tg2, e3. 38. Txd2, ed2. 39. Td4, c5 in beli se je vdal, ker črna kmeta hitro odločita.

V 35. potezi je imel beli odpornejšo obrambo Se2!, nakar bi ostala, kot vse kaže, samo ena jasna pot k zmagi. 35... Tbd2. 36. Txc4, Te1. 37. Sg3, Lg1+. 38. Kh1, Lf2+. [Le 3+ ne da pravega rezultata. 39. Kh2, Tdd1. 40. Se2!, tudi ne 38... Tdd1. 39. Te2! itd.]. 39. Kh2, Lxc3+! [Nič ne prinese e3. 40. Ta5! Lg1+. 41. Kh1, e2? 42. Txf5+, Kxc8. 43. Sxe2 itd.]. 40. Kxc3, Te3+. 41. Kh2, Tdd3. 42. gf5, Txc3+. 43. Kgl, Td1+. 44. Kf2, e3+! 45. Ke2, Td2+. 46. Kf1, Th1+ in mat v 2 potezah; ali pa 42. Tc2!, Txc3+. 43. Kgl, Tdg3+ (?) 44. Kf1! (Tg2, e3! oz. Kf2, e3+). Txc4. 45. Txc7+, Ke6. 46. Ta6+, Kd5. 47. Td7+, Kc5. 48. Te7+, Kb5. 49. Tc6 remi z večnim šahom. Zato je bolje 43... Thg3+! 44. Tg2! (Kh2!, Txc4 itd. oziroma Kf1, Td3+. 45. Tf2, Txf2+. 46. Kxc2, Txc4 itd.). 44... fg4. 45. Txc4, h5! in ev. h4—h3 z napredovanjem kralja Kf6—f5 in oba vezana kmeta hitro odločita. Potek je seveda samo nakazan, kaže pa jasno, da bi bil moral črni še točno igrati.

radio

Radio Ljubljana, Maribor in Slovensko Primorje (569 m, 449 m, 210 m) ima dnevno na sporedni naslednje redne oddaje: 6. budnica, 6.10 napoved časa in poročila, 6.20 jutranja telovadba in objava dnevnega sporeda, 7. napoved časa, radij, koledar in poročila, 12.30 napoved časa in poročila, 12.40 zabavna glasba, 14.30 napoved časa, poročila in objava večernega sporeda, 19. radijski dnevnik, 19.30 napoved časa, poročila in objava sporeda za naslednji dan, 19.40 zabavna glasba, 22. prenos poročil Zvezne postaje Beograd. Oddaja se dnevno zaključuje ob 23.30. Nadalje prinaša spored za prihodnji teden:

Ponedeljek, 21. febr.: 13. Slovenske narodne in umetne pesmi; 13.40 »Iz slovenskih oper«, igra Mali orkester Radia Ljubljana p. v. Alberta Dermelja; 14.10 Skladbe R. Wiedoefta, izvaja saksofonist Srečko Drazil, pri klavirju Mitja Zebre; 18.45 Samospesve starejših slovenskih skladateljev poje sopranistka Rezika Lipušček, pri klavirju Dana Perusek; 19.10 Nekaj skladb za orgle; 20. Beethoven: Sonata op. 69 in Serenada v F-duru, izvajata: violonist Uroš Prevorsek in prof. Anton Trost; 21. Simfonični koncert (na sporedu češka romantika).

Torek, 22. febr.: 13. Igra Mali orkester mariborske radijske postaje p. v. Draga Lorbecka (prenos iz Maribora); 13.40 Gospodarska oddaja: V borbi za plan; 13.50 Koncert violinista Karla Rupla, pri klavirju Marijan Lipovšek; 14.10 Poje češki zbor »Smetana« iz Prage; 18. Igra Vaški kvintet; 18.30 Oddaja za pionirje — Emil Smaček: O lutkah... 18.50 Glasbene slike; 19.10 Drobne skladbe velikih mojstrov; 20. Prenos iz opere.

Sreda, 23. febr.: 11.15 Solska ura za osnovne šole — Dr. Valens Vodusek: Samospesvi in arije; 14.45 Slovenske narodne poje Andrej Jarc, spremlja Avgust Stanko; 18. Igra Mali ansambel Radia Ljubljana p. v. Alberta Jermola; 18.40 Stefanov: Sonata za violo in klavir. Izvajata: Giusto Cappone in Pavel Sivč; 20.10 Igra čelist Oton Bajda, pri klavirju Roman Klasinc

»Slovenske narodne pesmi poje Dana Ročnikova, spremlja Avgust Stanko...«

(prenos iz Maribora); 20.45 Gospodarska oddaja: V borbi za plan; 21. Pojo Fantje na vasi; 21.30 Igra Zabavni orkester Radia Ljubljana; 22.30 Iz del Bele Bartoka.

Četrtek, 24. febr.: 13.40 Igrajo slavni virtuozji; 14.10 Igra Veseli trio; 14.45 Slovenske ljudske pesmi; 18. Igra Mali orkester Radia Ljubljana p. v.

Alberta Dermelja; 18.30 Iz oper Rubinstein in Dragomiržskega; 19.10 Sprehod po Koroški; 20.15 Samospesve poje Franc Koren, pri klavirju Dana Perusek; 21.15 Slovenska solistična, zborna in orkestralna glasba (Prenos v Zagreb).

Petek, 25. febr.: 13. Igra Mali ansambel Radia Ljubljana p. v. Alberta Jermola; 13.30 Slovenske ljudske in umetne pesmi; 14.45 Samospesvi ruskih skladateljev poje sopranistka Ivica Cankar-Binterjeva, pri klavirju L. M. Škerjanc; 18. Igra godba na pihala JA p. v. kapelnika Stjepana Dleska; 19. Oddaja za ljudske odbore; 20.20 Poje Slov. sindikalni kvintet; 20.40 Vilko Ukmar: Glasbeno predavanje; 21. Simfonični koncert; 22.50 Komorna ura Brahmovih skladb. Sodelujejo: Manja Mlejnik, A. Dermelj, Mihael Gunzek in Marijan Lipovšek

Sobota, 26. febr.: 11.15 Solska ura za sedemletke in nižje gimnazije. Prof. Ahlin: Najnižje in najvišje temperature; 13. B. Smetana: Iz mojega življenja. Godalni kvartet v c-molu. Izvaja Ondričkov kvartet; 14. Slovenske narodne pesmi pojeta Tone in Roman Petrovič, spremlja Avgust Stanko; 14.45 V de Sabata: Juvenut — simfonična pesnitev; 18. Pesmi Grečani-nova in Rahmaninova poje Marjanca Kalan, pri klavirju Marijan Vodopivec; 18.15 Gospodarska oddaja: V borbi za plan; 18.30 Zabavni orkester Radia Ljubljana (prenos v Zagreb); 19. Tedenki zunanjepolitični pregled; 20. Poje Slovenski vokalni kvintet; 20.20 Hrvatska narodna glasba (prenos iz Zagreba); 22.30 Pisana glasba do konca oddaje.

Nedelja, 27. febr.: 8.45 Slovenske narodne pesmi; 9. Iz naših delovnih kolektivov; 10. Igra Mali orkester mariborske radijske postaje p. v. Draga Lorbecka (prenos iz Maribora); 11. Poje ženski zbor sindikata tekstilne tovarne p. v. Jožeta Hanca; 11.30 Pester opoldanski spored; 13. Pol ure za pionirje in Cicibane — Nekaj veselih godbic za smeh; 13.30 Za vsakogar nekaj; 14.45 Koroške narodne pesmi; 15. Oddaja za naše podeželje; 19.10 Chopinov valčki; 20.20 Večer večerni spored; 21. Kaj bo prihodnji teden na sporedu? 21.20 Popularni operni koncert; 22.30 Zabavna in plesna glasba.

RAZVEDRILO SOVJETSKE MLADINE

V zimskih semestrskih počitnicah je bilo za sovjetsko mladino organiziranih mnogo lepih prireditev, zlasti še ob praznovanju Novoletne jelke. V Moskvi so vsa gledališča posvetila v počitniških dneh svoj repertoar mladini, v vseh parkih so bile maskerade, športna tekmovanja, zabavne prireditve in igre. Naše slike kažejo nekatere značilne prizore z letošnjih zimskih počitnic v Moskvi.

Na levi od zgoraj navzdol: V Sokolničeski park hite dan na dan velike gručice otrok, da se na sankah razvedrijo v sveži zimski prirodi. — V velikem moskovskem cirkusu so bile vsak dan predstave za otroke in je dedek Mrz v odmorih razveseljeval pa tudi obdaroval male gledalce. — V veliki koncertni dvorani Čajkovskega so bile vsak dan prireditve »Kluba znamenitih kapitenov«, ki ga pozna sovjetska mladina po radijskih oddajah. Klub seznanja sovjetsko mladino z junaki najbolj priljubljenih mladinskih knjig. Na sliki je baron Münchhausen, ki s svojimi zabavnimi zgodbami razveseljuje moskovsko mladež. — V svojevrstnem moskovskem živalskem muzeju, kjer delujeta znamenita krotlica Vladimir in Anatolija Durov, se mali gledalci zlasti radi ustavljajo pri nagačenih velikih opicah.

Zgoraj: Na obisku pri Durovih: moskovska mladež se zabava z mlado, udomačeno volkuljo.

Spodaj: »V gostéh pri strčku Durovu« se je imenovala velika novoletna predstava, prirejena v moskovskem cirkusu za zimske počitnice. Na sliki nastopa zaslužni artist Juri Durov s svojo skupino dresiranih živali.

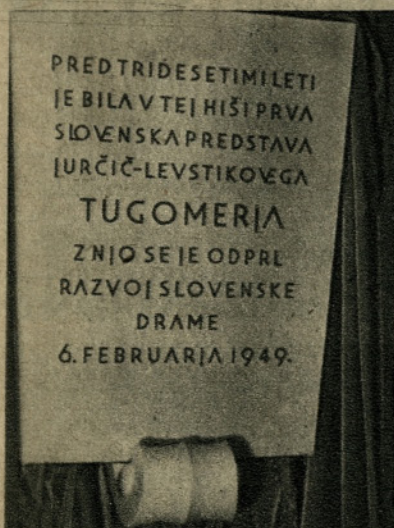

TRIDESET LET NAŠE DRAME

Zgoraj: Doprsni kip Antona Tomaža Linharta, početnika slovenske dramske umetnosti. Spodaj: Spominska plošča, vzidana v foyer. — Anton Verovšek (plastika K. Putriha) in Rado Zeleznik (plastika T. Kosa).

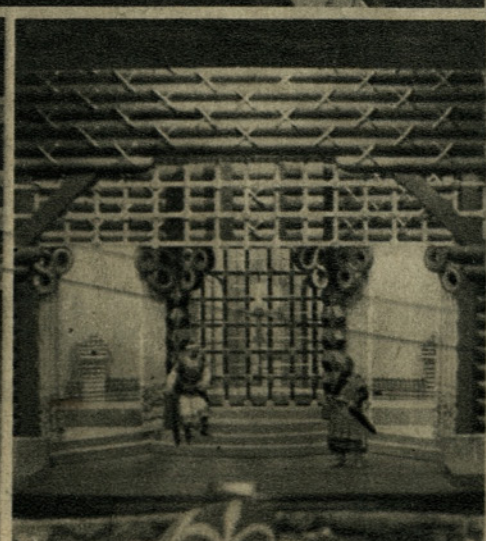
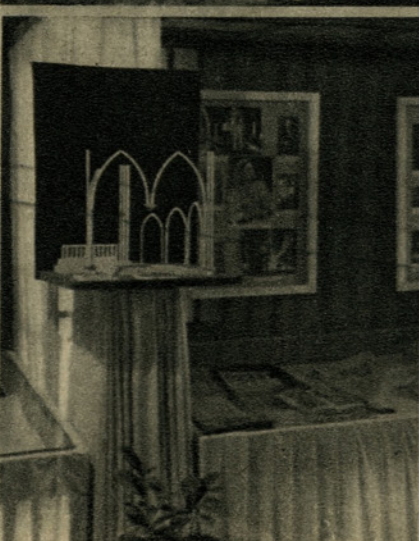
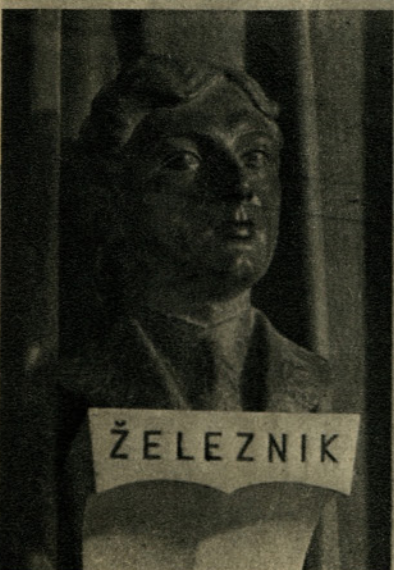
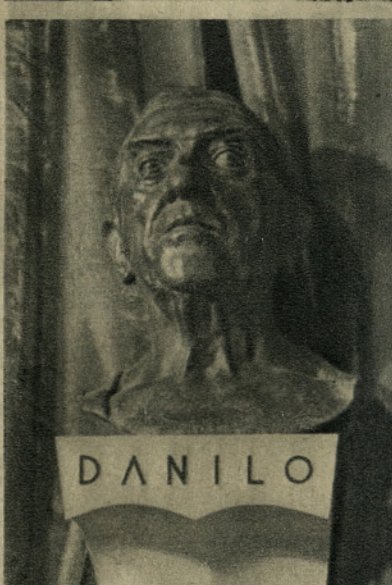
Zgoraj: Fran Levstik (plastika P. Lobje). — Spodaj: Ignacij Borštnik (plastika B. Kalina). — Anton Cerar-Daniilo (plastika F. Smerduja) in Zofija Borštnik-Zvonarjeva (plastika T. Kralja).

Pred tridesetimi leti je današnja Drama, prej nemško gledališče, postala slovenska last. Otvoritvena predstava je bil Levstikov »Tugomera«. V proslavo tridesetletnice je bila prirejena gledališka razstava, ki so jo odprli v nedeljo in obenem odkrili doprsne kipe zaslužnih gledaliških igralcev. V pripravi je kratek film o naši Drami, gledališče pa bo skoraj ves mesec uprizarjalo izključna dela slovenskih avtorjev.

Zgoraj: Ljubljanska drama v dneh proslave. — Številni gostje in ljubitelji našega gledališča so se zbrali k slavnostni otvoritvi razstave in k odkritju doprsnih kipov. — Spodaj: »Triglava«-film je posnel nekatere prizore iz »Tugomera«. — Na levi spodnji sliki je pogled na del gledališke razstave, desno pa miniatura plastična inscenacija »Tugomera«.

Foto: Mahovič in Vlastja

PREŠERNOVE NAGRADE ZA LETO 1948

Na stoto obletnico Prešernove smrti so bile razdeljene Prešernove nagrade za kulturno in znanstveno delo v minulem letu. Pregled nagrad smo objavili v zadnji številki, danes pa objavljamo posnetke s svečanosti ob razdelitvi nagrad na Ministrstvu za ljudsko prosveto LRS.

Zgoraj: Skupina znanstvenikov in umetnikov. Od leve proti desni: dr. inž. Milovan Goljevšček, rektor Akademije upodablajočih umetnosti Božidar Jakac, vseuč. prof. dr. Srečko Brodar, vseuč. prof. arh. Jože Plečnik, rektor univerze dr. Anton Melik, akad. kipar Božidar Pengov, akad. slikar prof. France Mihelič in akad. kipar France Smerdu. Od znanstvenikov niso na sliki: vseuč. profesorji inž. Maks Samec, inž. Feliks Lobe, dr. Igor Tavčar in slikar Fran Pavlovec.

Na desni: vseuč. prof. arh. Jože Plečnik in rektor Božidar Jakac odhajata s slavlja.

Spodaj: Nagrajeni člani SNG, od leve na desno: koreograf Pino Mlakar, operni pevki Valerija Heybalova in Elza Karlovčeva, koreograf Pia Mlakarjeva, operni pevci Samo Smerkolj, Ladko Korosec in Rudolf Franci, dirigent Anton Neffat, igralka Branka Verdonikova, scenografa inž. arh. Ernest Franz in inž. arh. Viktor Molka, igralec in režiser Milan Skrbinšek, režiser Hinko Leskošek, igralec Stane Sever, dirigent Rado Simoniti, režiser doktor Branko Gavella, igralec Janez Cesar in direktor Drame Slavko Jan.

V zadnji vrsti: Nagrajeni glasbeniki, od leve proti desni: skladatelja Marijan Lipovšek in Uroš Krek, dirigenti Jakov Cipci, Anton Neffat in Rado Simoniti. (Na sliki ni pianista Antona Trosta.)

Na poslednji sliki sta pisatelja Ciril Kosmač in Anton Ingolič. (Odsotna sta bila France Bevk in Vladimir Levstik.)

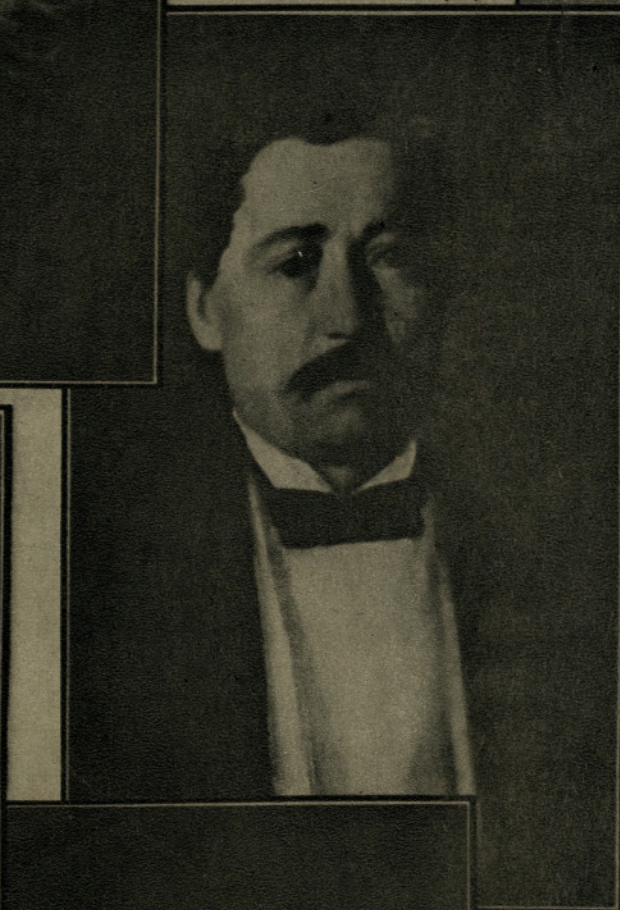
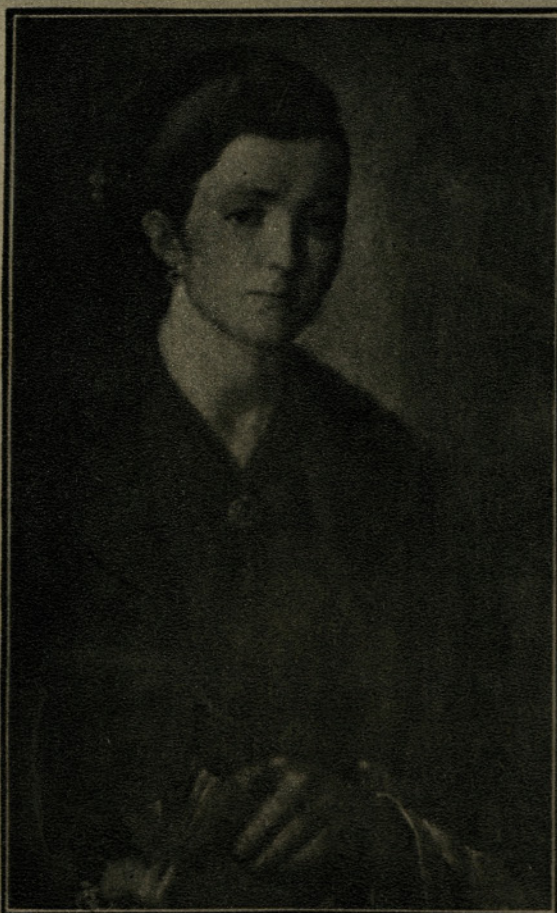
Foto: Vlastja

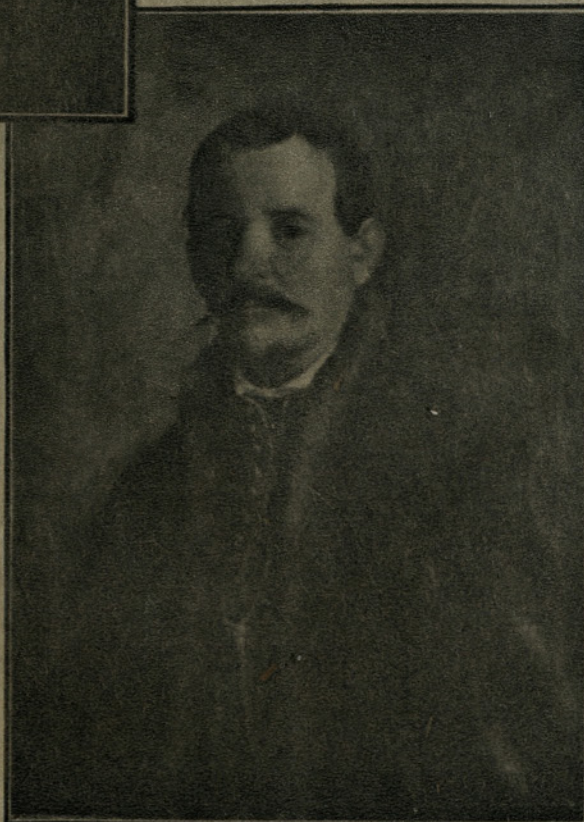
Prinašamo vrsto podob slikarja in poeta Đura Jakšića. Slike so izrazito delo srbskega ljudskega umetnika. Njegove upodobitve so različne: od malce okorno sedečih modelov do dobrega likovnega podajanja, ki sega že v umetniško plat portreta. Podrobni opis njegovega življenja in dela prinašamo v besednem delu »Tovariša«.

Naši posnetki: Slika 1. Spomenik z umetnikovim poprsjem na Kalemegdanu v Beogradu. Sl. 2. Dojilja z detetom iz Kikinde, starejše delo iz leta 1860. Sl. 3. Učiteljica Živka Protičeva iz Požarevca, otje, nastalo v letu 1868. Sl. 4. Direktor gimnazije Čirić iz Kragujevca, delo iz leta 1870. Sl. 5. Stara gospa in sl. 6. portret Milovana Ristića iz Čuprije. — E. J.

Foto: Vlastja

SLIKAR
IN
PESNIK
ĐURU
JAKŠIĆ

1832 — 1878